

Kronika czystego powietrza

11 liderek i liderów samorządowych o tym,
jak przeciwdziałać zanieczyszczeniom
atmosferycznym.

CLEAN AIR NOW!
city leaders facing challenges

Publikacja powstała w ramach projektu
"Clean Air Now. City Leaders Facing Challenges".

"Kronika czystego powietrza.
11 liderów i liderów samorządowych o tym, jak przeciwdziałać
zanieczyszczeniom atmosferycznym".

Copyright: Szkoła Liderstwa im. Zbigniewa Pętczyńskiego
Warszawa 2026

Opracowanie i redakcja: Marcin Stroński

Przy wsparciu: Jolanta Szewczun, Robert Waraksa, Robert
Maciaszek, Jacek Orych, Paweł Czuliński, Agnieszka
Ziółkowska, Tomasz Andrukiewicz, Dariusz Cieślak, Bernarda
Lewandowska, Rafał Gronicz, Adrian Łuckiewicz oraz
pracownicy i pracowniczki Urzędów Miast i Gmin

Redakcja merytoryczna i skład: Agnieszka Muras

**SZKOŁA
LIDERSTWA**

Publikacja powstała dzięki wsparciu **Clean Air Fund**.
Za przedstawione w niej informacje i opinie odpowiadają
wyłącznie autorzy. Clean Air Fund nie ponosi odpowiedzial-
ności za sposób interpretacji ani wykorzystania treści
zawartych w tym opracowaniu.

**CLEAN
AIR
FUND**

patronat

WSPÓLNOTA

SMOGLAB²¹

SPIS TREŚCI

Słowo wstępu:

Agnieszka Muras	4
Marcin Stroński	5
Podziękowania	8

Rozdział 1: Dialog. Wspólnie z mieszkańcami oddychamy tym samym powietrzem 9

DĄBROWA – wielka zmiana w małej gminie	10
EŁK – stajemy się coraz lepsi, czyli czystopowietrzny „kaizen”	16
MARKI – mądre inwestowanie ułatwia dialog	22
SĘDZIEJOWICE – porozmawiamy z każdym mieszkańcem	32
WASILKÓW – wielowymiarowa komunikacja i edukacja, czyli jak podmuch czystego powietrza przyciąga nowych mieszkańców	37

Rozdział 2: Fundusze to nie wszystko, ale pozwalają odetchnąć 43

	44
CHRZANÓW – miasto z pomysłem i czystym oddechem	48
TWARDOGÓRA – „Ciepłe Mieszkanie”	56
ZGORZELEC – współpraca z NGO	

Rozdział 3: Strategie. Jak budować skuteczne wizje i radzić sobie z problemami? 61

BARLINEK – zmagania z „fabryką odorów”	62
DZIERZGÓŃ – 0 kopciuchów do 2030 r.	70
OLSZTYNEK – energetyczne wyzwania	76

Agnieszka Muras

Szkoła Liderstwa jest organizacją, która na co dzień rozwija liderów i liderki ze wszystkich sektorów życia publicznego. Szczególną grupę wśród jej absolwentów i absolwentek stanowią samorządowcy – przedstawiciele władzy wykonawczej i uchwałodawczej, którzy nadają bieg lokalnej historii. To oni realizują polityki światowe, krajowe i lokalne, a jednocześnie pozostają adresatami emocji oraz oczekiwań mieszkańców gmin i miast.

Choć Szkoła Liderstwa koncentruje się przede wszystkim na rozwijaniu kompetencji przywódczych, nie traci z pola widzenia kwestii kluczowych dla budowania dobrobytu i dobrostanu społecznego. Dlatego inicjuje przedsięwzięcia skierowane do swoich absolwentek i absolwentów, wzmacniające ich wiedzę i kompetencje w obliczu aktualnych wyzwań.

Jednym z takich długofalowych i ponadsektorowych wyzwań w Polsce jest jakość powietrza. Rzeczywistość w naszym kraju znacząco zmieniła się od czasu, gdy w 2017 roku temat smogu nie schodził z nagłówek gazet. W ciągu ostatnich lat jakość powietrza w Polsce wyraźnie się poprawiła – w dużej mierze dzięki determinacji samorządowców, którzy poważnie potraktowali ten problem. Istotnym impulsem były także działania władz

centralnych i polityka ukierunkowana na poprawę jakości powietrza, której efekty dziś obserwujemy. To wszystko pokazuje, jak długą drogę Polska przeszła w niespełną dekadę.

Jednocześnie, w obliczu nowej dyrektywy dotyczącej jakości powietrza oraz wciąż aktualnych danych wskazujących, że zanieczyszczenie powietrza powoduje w Polsce około 40 tysięcy przedwczesnych zgonów rocznie, pozostaje jeszcze wiele do zrobienia.

Dlatego Szkoła Liderstwa – dzięki wsparciu Clean Air Fund – zainicjowała program „Clean Air Now. City Leaders facing challenges”, skierowany do burmistrzów, wójtów i prezydentów miast, którzy podejmują działania na rzecz poprawy jakości powietrza w swoich gminach.

Efektem całorocznej pracy kilkunastoosobowej grupy uczestników jest niniejsza publikacja. Powstała ona po to, by docenić wysiłki polskich samorządowców, pokazać, jakie działania można podejmować zarówno w małej, jak i dużej skali w miastach i gminach, a także zwrócić uwagę na rolę przywództwa w procesie zmiany.

„Kronika czystego nieba” ma być kompendium inspiracji dla przedstawicieli władzy wykonawczej w całej Polsce – praktycznym przewodnikiem zawierającym rekomendacje dotyczące działań, które warto podejmować, a także wskazówki, do których rozwiązań należy podchodzić z większą ostrożnością.

Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja stanie się dla Państwa swoistą mapą drogową oraz zachętą do dalszych działań na rzecz poprawy jakości powietrza w polskich samorządach. Mapa, w której kluczową rolę odgrywa nie skuteczność inwestycyjna, ale zaufanie społeczne.

Marcin Stroński

Jednym z kluczowych obszarów odpowiedzialności lidera samorządowego jest zdrowie i jakość życia mieszkańców. Do fundamentów kondycji zdrowotnej należy jakość powietrza. Oddycha przecież każdy z nas – niezależnie od wieku, poglądów czy statusu społecznego.

W codziennej pracy lokalnych włodarzy nieustannie pojawiają się nagłe wyzwania wymagające pełnego zaangażowania. Często potrafią one przyćmić nawet najbardziej ambitne plany. Powodzie, pożary, katastrofy budowlane, kryzysy migracyjne, przestępczość czy agresja społeczna – to tylko część problemów, z którymi samorządy muszą mierzyć się na co dzień. W ostatnich latach pojawiły się także nowe wyzwania związane z bezpieczeństwem, takie jak ryzyko konfliktu zbrojnego czy konieczność analizowania, które budynki mogą pełnić funkcję schronów.

Wszystko to dzieje się równolegle z narastającymi powoli, lecz konsekwentnie, wyzwaniami społecznymi: zmianami demograficznymi, niedofinansowaniem oświaty czy pogarszającą się infrastrukturą. W trakcie realizacji projektu namacalnie przekonaliśmy się, jak dynamiczne i nieprzewidywalne jest życie lokalnych liderów.

Burmistrzynie Gabriela Staszkievicz z Cieszyna w czasie trwania projektu musiała zmierzyć się z krytyką ze strony części mieszkańców, którzy doprowadzili do referendum w sprawie odwołania burmistrza i rady miejskiej. Na wschodzie kraju, w Chełmie, prezydent Jakub Banaszek funkcjonował w cieniu wojny toczącej się za ukraińską granicą, mierząc się z obawami mieszkańców i poczuciem niepewności. Z kolei po przeciwnej stronie Polski, w przygranicznym Zgorzelcu, burmistrz Rafał Gronicz stawiał wobec napięć związanych z kryzysem migracyjnym, medialnej burzy i gwałtownych emocji społecznych.

W innych gminach pojawiały się powodzie, lokalne konflikty czy spory inwestycyjne. Niemal wszędzie samorządowcy musieli także mierzyć się z falą hejtu w internecie – zjawiskiem, które niestety na trwałe wpisało się w pejzaż ich codziennej pracy.

W takich warunkach niezwykle trudno jest prowadzić działania dotyczące problemów wymagających długofalowego myślenia. Poprawa jakości powietrza wymaga właśnie takiej perspektywy: wysokich nakładów finansowych, zaangażowania mieszkańców oraz cierpliwości, ponieważ efekty podejmowanych działań często widoczne są dopiero po wielu latach – nierzadko już po zakończeniu kadencji władz samorządowych.

Mimo tych przeciwności liderzy uczestniczący w naszym projekcie nie tracili z pola widzenia najważniejszych priorytetów. Równolegle z działaniami środowiskowymi musieli stawiać czoła nowym wyzwaniom związanym z bezpieczeństwem: szkoleniom obronnym, planom ewakuacji czy przygotowaniu infrastruktury schronowej.

Rok realizacji projektu „Clean Air Now!” (2025) pokazał wyraźnie, że współczesny samorządowiec działa w warunkach niemal permanentnego kryzysu. Jednocześnie potrafi myśleć strategicznie i podejmować decyzje z myślą o długofalowym dobru mieszkańców.

Choć problem zanieczyszczenia powietrza nie zawsze znajduje się na pierwszym planie lokalnej polityki, to właśnie on w dużej mierze decyduje o zdrowiu, komforcie i długości życia mieszkańców.

Według raportu Europejskiej Agencji Środowiska z 2023 roku każdego roku z powodu zanieczyszczeń powietrza umiera w Polsce ponad 40 tysięcy osób. W przeliczeniu na gminę liczącą 10 tysięcy mieszkańców oznacza to około 50 zgonów w ciągu jednej pięcioletniej kadencji samorządu. W lokalnej społeczności nie jest to już jedynie statystyka – to odpowiedzialność za życie sąsiadów, przyjaciół, znajomych oraz ich dzieci.

Wójt, burmistrz czy prezydent miasta staje się więc nie tylko administratorem, ale także strażnikiem zdrowia swoich mieszkańców. Na jego barkach spoczywa wdrażanie uchwał antysmogowych, wspieranie wymiany źródeł ciepła, pozyskiwanie środków na termomodernizację budynków, prowadzenie edukacji ekologicznej mieszkańców oraz współpraca z instytucjami regionalnymi i rządowymi wspierającymi działania na rzecz ochrony środowiska.

Instrumentów nie brakuje – od ogólnopolskich programów, takich jak „Czyste Powietrze” czy „Ciepłe Mieszkanie”, po lokalne dotacje, strefy czystego transportu oraz systemy monitoringu jakości powietrza. Jednak nawet najlepsze programy i rozwiązania prawne nie przyniosą

realnych efektów bez odwagi i determinacji lokalnego lidera. To jego sprawczość i charyzma często odgrywają równie ważną rolę jak merytoryczna wiedza o jakości powietrza.

Odpowiedzialność ta ma również wymiar prawny. Na włodarzach spoczywa obowiązek ograniczania emisji zanieczyszczeń i ochrony powietrza wynikający m.in. z ustawy Prawo ochrony środowiska, dyrektyw unijnych oraz krajowych dokumentów strategicznych, takich jak Polityka energetyczna Polski do 2040 roku. W wielu regionach działania te wspierają również uchwały antysmogowe przyjmowane przez samorządy wojewódzkie.

Realizacji tych celów sprzyjają krajowe programy wsparcia, w tym „Czyste Powietrze”, „Stop Smog” czy „Ciepłe Mieszkanie”, które finansują wymianę źródeł ciepła oraz poprawę efektywności energetycznej budynków. Jednak nawet najlepsze przepisy i systemy wsparcia nie przyniosą oczekiwanych rezultatów bez odwagi do ich egzekwowania, reagowania na przypadki łamania prawa oraz konsekwentnego prowadzenia działań edukacyjnych.

Opinia publiczna często odbiera działania środowiskowe jako wymierzone w najłabszych. Pojawiają się głosy: „każą wymienić piec, a nie ma z czego”, „zakazują, straszą mandatami, a ludzi po prostu na to nie stać”. Samorządowcy powinni uważnie wsłuchiwać się w takie głosy, ponieważ wrażliwość na potrzeby mieszkańców jest jednym z fundamentów demokracji.

Obawy te nie biorą się znikąd. Koszty transformacji energetycznej oraz dostęp do informacji nie rozkładają się w społeczeństwie równomiernie.

W Polsce ubóstwo energetyczne dotyka milionów osób, a kryzysy cen energii tylko pogłębiają to zjawisko.

Z tego powodu polityka czystego powietrza powinna mieć również wymiar społeczny i sprawiedliwościowy. Powinna najpierw oferować wsparcie i wiedzę, a dopiero później stawiać wymagania. Zdarza się jednak, że ten porządek bywa odwracany.

Smog dotyka całego społeczeństwa, jednak najbardziej szkodzi osobom o najniższym układzie odpornościowym – dzieciom, seniorom oraz osobom przewlekle chorym. Jednocześnie ubóstwo energetyczne sprawia, że część mieszkańców spala w domowych piecach wszystko, co jest dostępne – nie z przekory, lecz z braku alternatywy.

Dlatego zadaniem samorządu jest nie tylko egzekwowanie przepisów, lecz przede wszystkim organizowanie realnego wsparcia: tworzenie punktów konsultacyjnych, zapewnianie operatorów programów pomocowych, pomoc w wypełnianiu wniosków, kierowanie dotacji do gospodarstw o najniższych dochodach oraz inwestowanie w termomodernizację budynków, bez której koszty ogrzewania mogą stale rosnąć.

Ten podręcznik zbiera dobre praktyki, pomysły i doświadczenia z całej Polski. Kierujemy go do samorządowców, dla których jakość powietrza w gminie lub mieście jest ważnym elementem polityki lokalnej i którzy dobrostan mieszkańców stawiają na pierwszym miejscu.

Chcemy, aby publikacja ta pomagała w tworzeniu skutecznych lokalnych polityk na rzecz czystego powietrza – przemysłowych, realistycznych i opartych na współpracy z mieszkańcami.

Zależy nam także na pokazaniu, jak wiele zależy od woli, sprawności i wizji lokalnego lidera. To właśnie jego rola często okazuje się kluczowa w procesie zmian prowadzących do poprawy jakości powietrza w lokalnej społeczności.

Podziękowania

Dziękujemy organizacji Clean Air Fund za sfinansowanie projektu "Clean Air Now. City Leaders facing challenges".

Dziękujemy patronom honorowym projektu:

- Ministerstwu Klimatu i Środowiska
- Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Dziękujemy patronom instytucjonalnym:

- Unii Miasteczek Polskich
- Związkowi Gmin Wiejskich RP
- Związkowi Samorządów Polskich
- Polskiej Izbie Ekologii

A także patronom medialnym:

- pismu samorządowemu „Wspólnota”
- portalowi smoglab.pl

ROZDZIAŁ 1.

Dialog. Wspólnie z mieszkańcami oddychamy tym samym powietrzem

Jak rozmawiać z mieszkańcami o jakości powietrza, żeby nie tylko słuchali, ale też chcieli włączyć się w działania na rzecz zmiany? W czasach silnej polaryzacji, gdy tak niewiele spraw potrafi łączyć ludzi, tym cenniejsze stają się tematy, które budują wspólnotę. Troska o czyste powietrze ma właśnie taki potencjał: jest przestrzenią porozumienia - zrozumiałą i bliską każdemu, kto marzy o tym, by oddychać pełną piersią.

**wielka zmiana
w małej gminie**

DĄ BRO WA

O DĄBROWIE

Gmina Dąbrowa to niewielka, rolnicza gmina wiejska w powiecie mogileńskim (woj. kujawsko-pomorskie), licząca 4,3 tys. mieszkańców. Tworzy ją 19 miejscowości w 14 sołectwach rozrzuconych na ponad 110 km² nizinnego krajobrazu, gdzie blisko jedna piąta powierzchni to lasy. Nie ma tu przemysłu ani dużych ośrodków miejskich – codzienność kręci się wokół gospodarstw, drobnej przedsiębiorczości i dojazdów do pracy w okolicznych miastach.

To miejsce, które „z definicji” powinno oddychać spokojem, choć zimą bywa inaczej.

O LIDERCE

Od 2024 roku wójtem gminy jest **Agnieszka Ziółkowska** – samorządowiec i liderka społeczna, wcześniej prezes stowarzyszenia „Młode Dęby”, uczestniczka programu „Zielony Lider”. Jej podejście do rozwoju wyrasta z pracy blisko ludzi i prostego założenia: samorząd ma sens tylko wtedy, gdy poprawia codzienne życie mieszkańców. Jak mówi: „Dla mnie rozwój to nie tylko statystyki, to przede wszystkim komfort życia mieszkańców”. W Dąbrowie temat czystszej powietrza nie przyszedł jako modny trend – przyszedł jako sprawa zdrowia, snu, wietrze-nia domu i zwykłego oddychania.

CO NAPRAWDĘ DUSI ZIMĄ?

Paradoks Dąbrowy polega na tym, że bez przemysłu i wielkiego ruchu drogowego zimą i tak potrafi „zawisnąć” dym. Źródło jest najzwyklejsze i najtrudniejsze do zmiany: domowe ogrzewanie. W wielu budynkach wciąż pracują stare kotły na węgiel albo piece na paliwa stałe. Czasem tym paliwem staje się to, co „pod ręką”: kiepski węgiel, mokre drewno, a bywa, że rzeczy, które powinny trafić do kontenera. W rozproszonej zabudowie każdy komin ma znaczenie. Dym z jednego domu potrafi przykryć całą ulicę, a w bezwietrzne dni zapach spalania czuć w kilku miejscowościach naraz. Co więcej, **piece pracują często nie tylko zimą** – wiele instalacji służy też do podgrzewania wody, więc „sezon” potrafi się wydłużać.

Przez lata brakowało prostych narzędzi pomiaru, więc **diagnoza opierała się na tym, co ludzie widzieli i czuli**: gryzący zapach, sadza na parapetach, niemożność wietrzenia. Dla jednych to „normalna zima”, dla innych – sygnał ostrzegawczy, zwłaszcza gdy chodzi o dzieci i seniorów. **Za starymi piecami często stoją nie poglądy, tylko portfel** – temat czystszych źródeł ciepła szybko styka się z ubóstwem energetycznym.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Impulsem stała się codzienność: rozmowy z mieszkańcami, sygnały o uciążliwościach i osobiste doświadczenie wójt. Decyzja powstała podczas zwykłego spaceru nordic walking[1].

„Zamiast odpoczynku czułam duszność i zapach dymu. Po drodze mieszkańcy zaczepiali mnie i mówili wprost: pani wójt, niech pani coś z tym zrobi, tu się nie da żyć”

– wspomina Agnieszka Ziółkowska.

W 2025 roku gmina nadała temu jasny kierunek i symbolikę; **rok 2026 wójt ogłosiła „Rokiem Świadomości: Oddychaj czysto”**. W ten sposób temat smogu ma stać się wspólną sprawą.

Pierwszy ruch był prosty, **czyli pokazać problem w sposób widoczny**. W Dąbrowie pojawiły się mobilne „płuca smogowe” Polskiego Alarmu Smogowego – instalacja, która w czasie rzeczywistym zbiera i pokazuje osadzający się pył. Dla wielu osób to był pierwszy namacalny dowód, że „to nie tylko zapach”.

Udział w programie „Clean Air Now!” pomógł uporządkować myślenie, że nawet mała gmina może prowadzić sensowną politykę antysmogową, jeśli zacznie od diagnozy i normalnej rozmowy z mieszkańcami.

JAK DZIAŁAMY?

Dąbrowa zaczęła od podstaw, czyli ustalenia z czym ma do czynienia i gdzie warto uderzyć najpierw. Gmina prowadzi inwentaryzację źródeł ciepła i równolegle wzmacnia świadomość – bo bez społecznej zgody na zmianę nawet najlepszy program będzie stał w miejscu.

[1]K. Urban, „Nie idzie oddychać wieczorem”. W niewielkiej gminie chcą to zmienić, zaczynając od siebie, SmogLab, 15.10.2025, [online], dostęp: 06.02.2026, dostępne w: <https://smoglab.pl/nie-idzie-oddychac-wieczorem-w-niewielkiej-gminie-chca-to-zmienic-zaczynajac-od-siebie/>

Mobilne „płuca smogowe” ustawiono w centrum Dąbrowy[2]. **Z dnia na dzień ciemniejący filtr stał się początkiem rozmów:** czym oddychamy, co można zmienić, ile to kosztuje, jakie są opcje.

Równolegle działa **lokalna dopłata do wymiany pieców**[3] – 1500 zł. To nie rozwiązuje problemu w skali całej gminy, ale bywa „tym brakującym tysiącem”, który przechyla decyzję. Dodatek ma sens szczególnie wtedy, gdy działa jako uzupełnienie większego wsparcia i kiedy urząd pomaga mieszkańcom przejść przez formalności zamiast odsyłać do internetu.

Najmocniej zadziałała komunikacja

bezpośrednia: spotkania w sołectwach i rozmowy bez straszenia, za to z tłumaczeniem korzyści – wygody, bezpieczeństwa, często także niższych kosztów ogrzewania po modernizacji. Do gry weszły też szkoły, bo **dzieci potrafią przynieść temat do domu szybciej niż ulotka**. Wójt wykorzystuje aktywnie media społecznościowe – krótkie filmy[4] sprawdzają się lepiej od urzędniczych komunikatów.

A gmina zdecydowanie pilnuje wiarygodności. Modernizuje własne budynki[5] (termomodernizacje, LED-y, ograniczanie zużycia energii), żeby mieszkańcy widzieli, że samorząd nie wymaga od ludzi czegoś, czego sam nie robi.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największą barierą nie były technologie, tylko nawyki i lęk przed kosztami. Dla wielu rodzin stary piec to „coś znanego”, a wymiana oznacza stres, niepewność i pytanie: „czy mnie na to stać?”.

To wymusiło zmianę stylu pracy urzędu: mniej urzędowego języka, więcej cierpliwego tłumaczenia. Wójt i zespół zaczęli mocniej stawiać na rozmowę, prosty przekaz i realną pomoc – tak, by urząd był postrzegany jako partner, nie jako kontroler.

Pierwsze oznaki zmiany już widać: częściej pojawiają się pytania o możliwości wsparcia, rośnie zainteresowanie dotacjami, a przyzwolenie na palenie „byle czym” zaczyna pękać[6]. I to jest ważna lekcja:

w małej gminie przeto często zaczyna się od tego, że ludzie przestają udawać, że problemu nie ma.

[2] Urząd Gminy Dąbrowa, „Przez 28 dni mieszkańcy gminy Dąbrowa...” [wpis na Facebooku], 12.01.2025, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/ugdabrowa/posts/pfbid025d4xGRSzfHy674jdoR1Puq1SFBtPMkjAqcUakNHefqQXxu5psczXgdXnYJ42NT5vl?rddid=xYE4ePT6EKs9UT1q#>

[3] Rada Gminy w Dąbrowie, Uchwała Nr III/25/2019 z dnia 24 stycznia 2019 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji celowej ze środków budżetu Gminy Dąbrowa na zadania służące ochronie powietrza, polegającej na trwałej zmianie ogrzewania na paliwo stałe, na proekologiczne, Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego, 31.01.2019, poz. 625, [online], dostęp: 20.02.2026, dostępne w: https://edzienniki.bydgoszcz.uw.gov.pl/WDU_C/2019/625/akt.pdf

[4] UG Dąbrowa, Od czwartku, 29 stycznia, w Gminie Dąbrowa” [video na Facebooku], 02.02.2026, [online], dostęp: 21.02.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/share/v/1JLLZkSYZH/>

[5] Agnieszka Ziółkowska Wójt Gminy Dąbrowa, Intensywny i owocny dzień Dziś prosto z Torunia przywożę bardzo dobre...” [na Facebooku], 25.02.2026, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/photo?fbid=122280239108220034&set=pcb.122280239408220034>

[6] Urząd Gminy w Dąbrowie (Biuletyn Informacji Publicznej), Program „Czyste Powietrze” — informacja za IV kwartał 2025 roku, 08.01.2026, [online], dostęp: 21.02.2026, dostępne w: https://bip.ug-dabrowa.pl/struktura/2/2697/dokumenty/13853/wiadomosc/860293/program_czyste_powietrze__informacja_za_iv_kwartal_2025_roku

WNIOSKI DLA INNYCH

Dąbrowa pokazuje, że nawet najmniejsza gmina może uruchomić zmianę, jeśli:

- zaczyna od rozpoznania źródeł emisji,
- łączy dopłaty z edukacją i rozmową,
- mówi językiem codziennych korzyści (zdrowie, komfort, rachunki),
- daje przykład modernizując własne budynki,
- traktuje czyste powietrze jako część jakości życia, a nie „wydziałową akcję”.

W Dąbrowie temat przestał być abstrakcją – stał się lokalną opowieścią o zdrowiu, rodzinie i przyszłości.

W 2026 roku gmina Dąbrowa planuje przeprowadzić czteroleczny program działań pod wspólnym hasłem „Czyste powietrze w gminie Dąbrowa”.

Najważniejsze elementy planu na 2026 rok:

1) **Catoroczna kampania edukacyjno-informacyjna**

Gmina zapowiada cykliczne działania edukacyjne i informacyjne kierowane do mieszkańców, szczególnie do osób korzystających z tradycyjnych pieców („kopciuchów”).

W materiałach wskazano grupę docelową liczącą ok. 4300 osób.

2) **Od początku 2026 r. planowane są działania promocyjne**

powadzone przy okazji wydarzeń gminnych, w tym:

- organizacja stoisk informacyjnych (zakładane ok. 4 wydarzenia/stoiska),
- elementy angażujące mieszkańców, np. konkursy.

3) **Działania angażujące dzieci i młodzież. W ramach programu przewidziano:**

- konkurs plastyczny „Czyste powietrze oczami dziecka” dla uczniów szkół z terenu gminy w dwóch kategoriach wiekowych (0–3 oraz klasy 4–8),
- włączanie młodzieży w działania społeczne — poprzez Koło Wolontariatu przy szkole w Dąbrowie, które ma wspierać inicjatywy i pomagać w dotarciu z przekazem do mieszkańców.

4) **Materiały i komunikacja w przestrzeni publicznej.**

Gmina planuje emisję spotu reklamowego „Opowieści z dymem”, który ma być prezentowany:

- w mediach,
- na tablicach multimedialnych w urzędzie i szkołach.

Wójt Dąbrowy jest przekonana, że zaplanowane działania przyczynią się do zmiany sposobu myślenia mieszkańców o poprawie jakości powietrza. Aby przejść nawet najtrudniejszą i najdłuższą wyprawę, trzeba wykonać pierwszy krok.

„Czyste powietrze to dla mnie nie dodatek do polityki gminy, ale fundament bezpieczeństwa, zdrowia i rozwoju mieszkańców. Clean Air Now! dał mi nie tylko wiedzę, ale też siłę płynącą ze spotkania liderów, którzy nie czekają na zmianę – tylko sami ją uruchamiają”.

– Agnieszka Ziółkowska

stajemy się coraz lepsi,
czyli czystopowietrzny
keizen^[7]

EŁK

O EŁKU

Ełk to miasto w sercu Mazur – 60 tys. mieszkańców na powierzchni 21 km². Od wieków pełni rolę regionalnego centrum gospodarczego i usługowego we wschodniej części województwa warmińsko-mazurskiego. Obok przemysłu i handlu Ełk to także jeziora i dużo zieleni – przestrzeń codziennego życia i turystyki, gdzie stan środowiska współtworzy lokalną tożsamość.

O LIDERZE

Od 2006 roku prezydentem Ełku jest **Tomasz Andrukiewicz** – prawnik i samorządowiec z doświadczeniem radnego i starosty. Jego styl zarządzania opiera się na długim horyzoncie i rozwiązaniach systemowych, zamiast jedno-razowych akcji. Priorytetem pozostaje równowaga między rozwojem gospodarczym, komfortem życia i ochroną środowiska. Jak podkreśla: **„W mieście turystycznym czyste powietrze to nie luksus, tylko fundament zdrowia mieszkańców i wizerunku regionu”**. To przekonanie sprawiło, że Ełk zaczął działania antysmogowe wcześniej niż wiele podobnych miast.

POWIETRZE W MIEŚCIE

Ełk nie ma ciężkiego przemysłu ani dużych źródeł emisji. Głównym problemem – jak w wielu polskich miastach – jest niska emisja z indywidualnych pieców i lokalnych kotłowni. W sezonie grzewczym dym z „kopciuchów” potrafił utrzymywać się nad starszymi dzielnicami i zabudową jednorodzienną.

Miasto postawiło na dane: uruchomiono sieć 10 czujników, które monitorują stężenia PM10 i PM2,5 w czasie rzeczywistym. **W 2024 roku stacja GIOŚ odnotowała tylko 2 dni z przekroczeniem normy PM10** (przy dopuszczalnych 35), a średnioroczne stężenie PM2,5 wyniosło 14,95 µg/m³ – poniżej dopuszczalnego poziomu. To dobry wynik, ale **ambicją Ełku stało się nie tylko „mieścić się w normach”, lecz po prostu oddychać komfortowo** – zwłaszcza w zimowe dni[8].

Dodatkowym wyzwaniem okazały się **uciążliwości zapachowe z zakładów przetwarzania odpadów** położonych poza granicami administracyjnymi miasta. Mieszkańcy odczuwali ich skutki mimo „formalnie obcego” adresu.

To przypomniało, że powietrze nie kończy się na granicach gminy i wymaga współpracy ponadlokalnej.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Ełk zaczął od budowania trwałego zaplecza społecznego. Już ponad 20 lat temu miasto powołało Centrum Edukacji Ekologicznej (CEE) – stałą jednostkę miejską podległą Wydziałowi Edukacji[9].

CEE (7,5 etatu, budżet roczny ok. 1,34 mln zł) prowadzi regularne działania dla szkół, przedszkoli i mieszkańców: o powietrzu, energii i OZE, odpadach, zieleni oraz klimacie. Dzięki temu polityka środowiskowa nie opiera się wyłącznie na inwestycjach i dotacjach, ale też na zmianie nawyków i budowaniu poparcia dla decyzji miasta.

W 1997 roku uruchomiono miejski program dopłat na wymiany pieców. Program stał się ważnym elementem lokalnej polityki proekologicznej i jest kontynuowany do dziś. Kolejnym krokiem było wzmocnienie działań przez program „Czyste Powietrze” oraz uruchomienie punktu konsultacyjnego dla mieszkańców.

Cel był jasny: ograniczać niską emisję systemowo i ułatwić mieszkańcom przejście przez zmianę ogrzewania – tak, by była możliwa, zrozumiała i opłacalna. Od 1997 roku z miejskiego programu dofinansowano wymianę 1358 pieców (ponad 3 mln zł), a dzięki programowi krajowemu mieszkańcy otrzymali ponad 7,5 mln zł dotacji. Łącznie wymieniono blisko 1900 źródeł ciepła.

Udział w Clean Air Now! pomógł uporządkować działania nie jako „listę inwestycji”, lecz jako proces przywódczy i komunikacyjny:

[7] Kaizen to japońska filozofia zarządzania oparta na ciągłym, małym krokami, doskonaleniu pracy — z udziałem wszystkich, nie tylko kierownictwa. Dosłownie oznacza „zmianę na lepsze” (kai – zmiana, zen – dobry) i skupia się na eliminowaniu marnotrawstwa oraz usprawnianiu procesów często niewielkim kosztem. To podejście nie ma „końca”: poprawa jest stałym nawykiem, a nie jednorazowym projektem.

[8] Radio 5, Bardzo zły stan powietrza wskazały dwa czujniki w Ełku, 07.01.2026, [online], dostęp: 02.02.2026, dostępne w: <https://radio5.com.pl/2026/01/bardzo-zly-stand-powietrza-wskazaly-dwa-czujniki-w-elku/>

[9] Rada Miasta Ełku, Uchwała Nr XXII.215.2020 z dnia 21 października 2020 r. w sprawie utworzenia jednostki organizacyjnej Centrum Edukacji Ekologicznej w Ełku oraz nadania jej statutu, Dziennik Urzędowy Województwa Warmińsko-Mazurskiego, 24.11.2020, poz. 4691, [online], dostęp: 02.02.2026, dostępne w: https://edzienniki.olsztyn.uw.gov.pl/eli/POL_WOJ_WM/2020/4691/ogl/pol/pdf

równie ważne jak wymiana kotła są decyzje mieszkańców, zaufanie do samorządu i sprawne przeprowadzenie przez formułości – od pierwszej rozmowy po rozliczenie inwestycji.

W ramach projektu za priorytety uznano: wzmocnienie roli CEE, komunikację opartą na danych oraz budowanie lokalnej koalicji na rzecz jakości życia. Monitoring i publiczne odczyty pomagają tłumaczyć, dlaczego nawet przy dobrych rocznych wynikach zdarzają się dni z bardzo złymi wskazaniem i realnym dyskomfortem. Z kolei współpraca z jednostkami miejskimi, szkołami, organizacjami społecznymi i wspólnotami mieszkaniowymi buduje trwałe mechanizmy zmiany.

JAK DZIAŁAMY?

EtK działa równolegle na trzech polach: wsparcie mieszkańców, inwestycje miejskie, edukacja.

W urzędzie działa punkt konsultacyjny „Czystego Powietrza”[10], w którym mieszkańcy dostają pomoc od wyboru rozwiązania po rozliczenie dotacji. **To prowadzenie „krok po kroku” okazało się kluczowe – bez niego wiele osób zrezygnowałoby w połowie drogi**[11].

Miasto inwestuje też we własną infrastrukturę. Przedsiębiorstwo

Energetyki Ciepłej – w 100% miejskie – wymieniło kotły węglowe na biomasowe, dzięki czemu ponad połowa ciepła systemowego pochodzi dziś z biomasy. Zakupiono 10 autobusów elektrycznych i 8 hybrydowych[12], przeprowadzono modernizację energetyczną szkół i przedszkoli oraz wymieniono oświetlenie uliczne na LED[13][14]. Ogromną rolę odgrywa edukacja. Centrum Edukacji Ekologicznej prowadzi warsztaty, zajęcia terenowe i projekty międzynarodowe, a dzieci często przenoszą temat do domu – wpływając na decyzje dorosłych.

Miasto stawia również na działania społeczne: akcje nasadzeń („Zasadź się na EtK”[15] oraz inicjatywę „Śmieci oddajesz – drzewko dostajesz”[16], w ramach której do mieszkańców trafiło już ok. 5600 sadzonek. Finansowanie oparto na miksie: budżet miasta, fundusze krajowe i europejskie oraz współpraca z partnerami lokalnymi.

Sadzenie drzew może wydawać się czymś mało efektywnym, ale sposób jego przeprowadzenia ma moc zaszczepiania w mieszkańcach świadomości ekologicznej i zdrowotnej, co przekłada się bezpośrednio na postawy – późniejszą gotowość wymiany źródeł ogrzewania.

[10]Miasto EtK, Punkt konsultacyjno-informacyjny Programu „Czyste Powietrze”, 31.12.2025, [online], dostęp: 02.02.2026,

dostępne w: <https://www.elk.pl/aktualnosci-wpis/6627/punkt-konsultacyjno-informacyjny-programu-czyste-powietrze>

[11]Miasto EtK, Punkt konsultacyjno-informacyjny Programu „Czyste Powietrze”, 30.09.2025, [online], dostęp: 02.02.2026,

dostępne w: <https://www.elk.pl/aktualnosci-wpis/6627/punkt-konsultacyjno-informacyjny-programu-czyste-powietrze>

[12]Radio Olsztyn, Nowe autobusy elektryczne w EtKu, 29.01.2026, [online], dostęp: 02.02.2026, dostępne w:

<https://radioolsztyn.pl/nowe-autobusy-elektryczne-w-elku/01854497>

[13]Miasto EtK, Podpisano umowy z wykonawcami na termomodernizację SP 1 i Przedszkola „Bajka”, 04.12.2025, [online], dostęp:

28.02.2026, dostępne w: <https://www.elk.pl/strona/872/podpisano-umowy-z-wykonawcami-na-termomodernizacje-sp1-i-przedszkola-bajka>

[14]Invest in EtK, Projekty unijne (zestawienie/aktualności dot. projektów i naborów), [online], dostęp: 02.02.2026, dostępne w:

<https://investin.elk.pl/sekcja/14/projekty-unijne>

[15]Miasto EtK, Wspólnie tworzymy zieloną przestrzeń! Niebawem rusza akcja „Zasadź się na EtK”, 23.09.2025, [online], dostęp:

02.02.2026, dostępne w: <https://www.elk.pl/aktualnosci-wpis/9183/wspolnie-tworzymy-zielona-przestrzen-niebawem-rusza-akcja-zasadz-sie-na-elk>

[16]Wojewódzki Inspektorat Ochrony Roślin i Nasiennictwa w Olsztynie, PESTY na 11. ekoakcji „Śmieci oddajesz – drzewko

dostajesz”, 22.09.2025, [online], dostęp: 02.02.2026, dostępne w: <https://www.gov.pl/web/wiorin-olsztyn/pesty-na-11-ekoakcji-smieci-oddajesz---drzewko-dostajesz>

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największą barierą okazały się nie intencje, tylko **procedury i obawy mieszkańców**: koszty, formalności, niepewność technologii. Wiele osób nie rezygnowało z idei wymiany ogrzewania, tylko „odpadało” po drodze – na dokumentach, korektach, lęku przed błędem i utratą dofinansowania.

To doświadczenie pokazało, że skuteczność programu zależy nie tylko od wysokości dotacji, ale również od tego, jak dobrze samorząd upraszcza mieszkańcowi drogę do jej uzyskania. Dlatego **Ełk wzmocnił rolę urzędu jako przewodnika**, a nie tylko instytucji „od wniosków”.

Efekty widać w skali działań: po uruchomieniu lokalnego wsparcia programu „Czyste Powietrze” do końca III kwartału 2025 r. mieszkańcy złożyli 538 wniosków, otrzymując ponad 7,54 mln zł dotacji.

Jak podsumowuje prezydent:

„Konsekwencja i cierpliwość wygrywają z jednorazowymi kampaniami”.

WNIOSKI DLA INNYCH

Doświadczenie Ełku pokazuje, że skuteczna polityka czystego powietrza w średnim mieście opiera się na:

- długofalowym programie wymiany źródeł ciepła,
- silnym wsparciu doradczym dla mieszkańców,
- modernizacji infrastruktury miejskiej i ciepłownictwa,

- edukacji ekologicznej prowadzonej systemowo,
- łączeniu działań środowiskowych z rozwojem miasta i jakością życia.

Ełk pokazuje, że czyste powietrze może stać się elementem strategii rozwoju – nie jako koszt, lecz jako przewaga miejsca do życia i wypoczynku.

„Zasadź się na Ełk”. Sadzenie drzew stało się wspólnym działaniem urzędu i mieszkańców.

W 2025 roku wydarzyło się w Ełku coś prostego, a zarazem ważnego: miasto nie tylko zapowiedziało nowe nasadzenia, ale zaprosiło mieszkańców do współdecydowania, gdzie zieleń ma się pojawić.

Zamiast klasycznego modelu: „urząd planuje – mieszkańcy komentują”, Ełk zaproponował relację: „Ty wskaż miejsce, my sprawdzimy warunki i posadzimy drzewo”.

To zadziałało, bo przekaz był czytelny i angażujący. Mieszkaniec nie musiał mieć wiedzy o własności gruntu, kolizjach z infrastrukturą czy doborze gatunków. Tę „trudną część” wzięli na siebie urzędnicy. Zadanie dla ełczan było proste: wskazać, gdzie w przestrzeni miasta brakuje cienia, drzew i zieleni, która robi różnicę.

Akcja objęła nie tylko tereny miejskie, ale też przestrzenie wspólnot i spółdzielni mieszkaniowych. W praktyce Ełk udowodnił, że partycypacja dotyczy nie tylko konsultacji czy budżetu obywatelskiego, ale także przyrody wokół domu. W badaniu Fundacji Sendzimira (2024) 84% badanych uznało zieleń za ważny element jakości życia w mieście, 78% chciałoby więcej drzew i zacienienia, a 74% popiera zazielenianie przestrzeni lokalnej (np. skwerów, pasów zieleni, podwórek).

To temat, który łączy ludzi ponad podziałami.

Jak do tego doszło?

Miasto zapowiedziało nasadzenia 122 drzew i 22 krzewów, start prac od połowy października 2025 r., a do tego podało przykładowe lokalizacje i gatunki. Wybrano też duże sadzonki (ok. 15-letnie), żeby zmiana była widoczna szybciej. Mieszkańcy zobaczyli, że urząd nie tylko zbiera pomysły, ale dowozi rezultat – w **36 lokalizacjach**.

Jeśli chcesz zrobić podobną akcję u siebie, zacznij od formatu współpracy, nie od wielkiej idei:

- prosta obietnica („Wskaż miejsce – my sprawdzimy i posadzimy”),
- limit i terminy (nabór wiosną, weryfikacja latem, sadzenie jesienią),
- zero przerzucania „technikaliów” na ludzi,
- szybka komunikacja efektów (lista lokalizacji, zdjęcia „przed/po”, krótkie historie z osiedli).

Od strony urzędu potrzebujesz minimum: koordynatora, prostego formularza, jasnych zasad, uzgodnień z zarządcami terenów oraz sprawnej odpowiedzi na zgłoszenia i podsumowania po realizacji. A na koniec warto zmierzyć kilka rzeczy, które dobrze zamykają pierwszą edycję: liczba zgłoszeń, liczba lokalizacji, liczba nasadzeń oraz udział terenów wspólnot i spółdzielni.

„Konsekwencja w działaniu buduje zaufanie, nawet jeśli efekty nie są widoczne z dnia na dzień. I co więcej – zmiana to proces, na którego efekty cierpliwie trzeba poczekać. Czasem lata”

-mówi Tomasz Andrukiewicz.

Fot. UM Ełk
Sadzenie drzew w ramach akcji
„Zasadź się na Ełk”.

mądre inwestowanie
ułatwia dialog

MAR
KI

O MARKACH

Marki to miasto w bezpośrednim sąsiedztwie Warszawy, które w XXI wieku przeszło jedną z najszybszych transformacji demograficznych w Polsce. Dynamiczny napływ mieszkańców – niemal 64% wzrostu w latach 2004–2020 – sprawił, że liczba ludności wzrosła do ponad 40 tys. osób zameldowanych, a realnie szacuje się ją obecnie na 50–55 tys.

Towarzyszyła temu duża modernizacja infrastruktury. Obwodnica wyprowadziła ruch tranzytowy z centrum, niemal od podstaw powstała sieć kanalizacji sanitarnej, a miasto ruszyło z szerokim programem inwestycji oświatowych. Symbolem tej zmiany stało się Mareckie Centrum Edukacyjno-Rekreacyjne – energooszczędny, wielofunkcyjny obiekt łączący funkcje edukacyjne, sportowe i społeczne.

O LIDERZE

Od 2014 roku burmistrzem Marek jest **Jacek Orych** – psycholog i samorządowiec związany wcześniej z administracją publiczną i lokalną polityką. Jego strategia to odpowiedź na presję demograficzną: inwestycje w infrastrukturę, usługi publiczne i warunki życia. Smog i sezonowe zadymienie stały się jednym z kluczowych tematów, bo w szybko rosnącym mieście równie ważne jak drogi i szkoły pozostaje to, czym oddycha się zimą.

JAKOŚĆ POWIETRZA W GMINIE

W przeciwieństwie do sąsiedniej Warszawy Marki mają charakter miasta jednorodzinnego i nie dysponują siecią ciepłowniczą. Ogrzewanie opiera się głównie na indywidualnych źródłach ciepła, a znaczną część przez lata stanowiły kotły na węgiel i drewno.

W sezonie grzewczym skutki niskiej emisji były wyraźnie odczuwalne: dym z domowych kominów tworzył lokalne epizody smogowe, a spalanie odpadów dodatkowo pogarszało sytuację. Źródłem emisji były zarówno domy prywatne, jak i część zasobu komunalnego.

Temat powietrza regularnie wracał w dyskusjach mieszkańców i badaniach ankietowych do strategii rozwoju miasta.

Choć tylko 6% respondentów wskazało go jako kluczowy obszar poprawy, w hierarchii potrzeb znalazł się wysoko[17] – wyżej niż część inwestycji infrastrukturalnych.

To typowe wyzwanie gmin podmiejskich: jak ograniczyć niską emisję w rozproszonej zabudowie bez systemowego ciepła.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Punktem zwrotnym był rok **2018, kiedy Marki ruszyły z systemową polityką ograniczania niskiej emisji**. Uruchomiono dopłaty do wymiany pieców w budynkach prywatnych i równolegle zaczęto usuwać źródła węglowe z obiektów publicznych.

Symboliczna była modernizacja

ogrzewania ostatniej szkoły – miejskiego liceum opałanego węglem (ok. 80 ton paliwa rocznie) oraz podłączenie go do sieci gazowej. Jednocześnie zainstalowano czujniki jakości powietrza, by mieszkańcy mogli opierać rozmowę o smogu na danych, nie na wrażeniach.

Cel był prosty: krok po kroku eliminować źródła niskiej emisji, działając równolegle w dwóch sferach – we własnym zasobie i we wsparciu mieszkańców.

Na koniec 2024 roku w Markach funkcjonowało ok. 14,6 tys. źródeł ciepła – większość to instalacje gazowe i elektryczne, ale nadal istotna liczba kotłów węglowych pokazywała potrzebę dalszej wymiany.

JAK DZIAŁAMY?

Politykę antysmogową Marek oparto na dwóch równoległych kierunkach: **dekarbonizacji zasobu publicznego i wsparciu mieszkańców**.

W sektorze komunalnym miasto konsekwentnie ogranicza źródła węglowe. Przykładowo: 170 lokali komunalnych jest w trakcie przejścia na ogrzewanie gazowe, a łącznie ponad 330 mieszkań komunalnych korzysta (lub będzie korzystać po zakończeniu projektu) z czystszych źródeł energii. Podobne działania objęły obiekty publiczne, w tym wspomniane wyżej liceum w zabytkowym Pałacu Briggsów.

Równolegle Marki inwestują w efektywność energetyczną infrastruktury. MCER zaprojektowano jako obiekt niemal „zeroenergetyczny” – ograniczający zużycie energii i częściowo ją wytwarzający.

[17] Wyniki pochodzą z ankiety prowadzonej wśród mieszkańców Marek w celu stworzenia nowej strategii Miasta, Miasto Marki, Zapraszamy do udziału w ankiecie, 29.09.2025, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: https://www.marki.pl/aktualnosc-13959-zapraszamy_do_udzialu_w_ankiecie

Modernizowane jest też oświetlenie uliczne: oprawy sodowe są zastępowane LED-ami[18].

Drugim filarem pozostaje wsparcie mieszkańców. **Od 2018 roku działa program dopłat do wymiany pieców, stopniowo rozszerzany – obecnie obejmuje także pompy ciepła** z dotacją do 25 tys. zł. Ważnym uzupełnieniem jest punkt konsultacyjny programu „Czyste Powietrze” (od 2021 roku), gdzie mieszkańcy dostają pomoc w przejściu przez wnioski i rozliczenie. Do końca 2025 roku 161 mieszkańców uzyskało dotacje o łącznej wartości ponad 4 mln zł. Od kilku lat Marki wykorzystują również drony do kontrolowania tego, czym mieszkańcy palą swoich piecach[19] [20], a jak sobie radzić z takim systemem dronowym w gminie, dowiecie się z manuala pod tekstem.

Na sytuację w Markach wpłynęła również inwestycja krajowa – obwodnica, która wy prowadziła z miasta intensywny ruch transportowy i ograniczyła emisję spalin w centrum.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największym wyzwaniem okazała się zmiana nawyków części mieszkańców, w tym spalanie odpadów w domowych piecach. Miasto prowadzi działania

informacyjne i edukacyjne, przypominając o konsekwencjach zdrowotnych i prawnych. Przykłady to publikacje „Nie pal śmieci, nie truj siebie i innych[21]” oraz akcja „Nie truj! Wymień swój stary piec”[22], pokazujące realne wsparcie (nawet do 25 tys. zł przy pompie ciepła). W działania włączano też szkoły – m.in. poprzez konkurs komiksowy „Czyste powietrze – lepszy świat”[23] – oraz wydarzenia miejskie, jak XX Marecka Spartakiada Rodzinna, gdzie temat walki ze smogiem władze samorządu intensywnie nagłaśniały[24].

Doświadczenie Marek pokazuje, że w gminie jednorodzinnej bez sieci ciepłowniczej poprawa powietrza wymaga zestawu narzędzi naraz: modernizacji własnych budynków, wsparcia mieszkańców i konsekwentnej edukacji. Efekt to stopniowa zmiana struktury ogrzewania i rosnące przekonanie, że to wspólna sprawa.

WNIOSKI DLA INNYCH

Przypadek Marek jest szczególnie wartościowy dla gmin podmiejskich o rozproszonej zabudowie. Pokazuje, że skuteczna polityka antysmogowa bez sieci ciepłowniczej może opierać się na:

- konsekwentnej eliminacji źródeł węglowych w zasobie publicznym,
- stabilnym programie dopłat dla mieszkańców,
- punkcie konsultacyjnym wspierającym inwestycje prywatne,

[18] Miasto Marki, Rozstrzygnięcia przetargowe, 10.07.2025, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: <https://www.marki.pl/aktualnosc-13828-rozstrzygnięcia-przetargowe>.

[19] Miasto Marki, Dron nad mareckimi kominami, 28.11.2019, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.marki.pl/aktualnosc-7930-dron-nad-mareckimi-kominami>

[20] WWL24.pl, Dron sprawdził prawie 250 nieruchomości w Markach, 03.01.2020, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: <https://www.wwl24.pl/dron-sprawdzil-prawie-250-nieruchomosci-w-markach/>

[21] Miasto Marki, Nie pal śmieci, nie truj siebie i innych, 24.11.2025, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: <https://www.marki.pl/aktualnosc-14172-nie-pal-smieci-nie-truj-siebie-i-innych>

[22] Miasto Marki, Nie truj! Wymień stary piec, 23.05.2025, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: <https://www.marki.pl/aktualnosc-13711-nie-truj-wymien-stary-piec>

[23] Miasto Marki, Rozstrzygnięcie konkursu plastycznego „Czyste powietrze – lepszy świat”, 19.12.2025, [online], dostęp: 05.02.2026, dostępne w: <https://www.marki.pl/aktualnosc-14247-rozstrzygnięcie-konkursu-plastycznego>

[24] Marki Włącz się (Facebook), wpis dot. akcji edukacyjnej „...już w niedzielę 28 września...”, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/markiwlaczsie/posts/-akcja-edukacyjna-z-niespodziankami%20już-w-niedzielę-28-września-zapraszamy-wszystkich/1119426510374591>

- inwestycjach w efektywność energetyczną infrastruktury,
- łączeniu polityki środowiskowej z rozwojem miasta.

Marki pokazują, że nawet w mieście jednorodzinne jest systemowa dekarbonizacja ogrzewania – gdy przykład samorządu spotyka się z realnym wsparciem mieszkańców.

„Nic nie podkopuje zaufania bardziej niż sytuacja, gdy urząd mówi o ekologii, a sam ogrzewa się starym piecem albo ma nieocieplony budynek“.

Jacek Orych

Marecki model poprawy jakości powietrza.

Jak dekarbonizacja zasobu komunalnego ułatwia dialog z mieszkańcami?

Marki to dobry przykład dla gmin bez sieci ciepłowniczej, które mierzą się ze smogiem w rozproszonej, jednorodzinnej zabudowie. W takich warunkach nie wystarczy ani sam program dopłat, ani jednorazowa kampania — potrzebny jest model działania na kilku poziomach.

Marki robią to równolegle: ograniczają emisje w swoim zasobie i wspierają mieszkańców w zmianie ogrzewania oraz nawyków. To właśnie buduje wiarygodność samorządu.

Dlaczego to działa?

Zamiast zaczynać od apeli, gmina pokazuje praktykę we własnych budynkach oraz prosi mieszkańców o decyzje, które kosztują i wymagają wysiłku. Równolegle daje narzędzia: dopłaty, pomoc „przez papierologię”, komunikację i dane z czujników.

Sieć czujników i publiczny dostęp do odczytów zmieniają rozmowę o smogu: zamiast „wydaje się”, są liczby. A kampanie, konkursy szkolne i miejskie wydarzenia wzmacniają zmianę nawyków w dłuższym czasie.

Marki są inspirujące, bo połączyły inwestycje, wsparcie mieszkańców i komunikację w jeden spójny układ.

Dron antysmogowy w gminie

Jak wdrożyć kontrolę dronowe pieców tak, żeby działały — a nie stały się droгим gadżetem?

W gminie walka ze smogiem bywa trudna, szczególnie, gdy zabudowa jest rozproszona, zasoby kadrowe urzędu ograniczone, a w straży miejskiej pracuje niewiele osób lub nawet nie ma takiej jednostki. W takim układzie dron antysmogowy nie jest „cudownym rozwiązaniem”, ale może pomóc szybciej namierzyć podejrzany komin i skierować interwencję tam, gdzie rzeczywiście jest problem.

Po co gminie dron antysmogowy?

Największa korzyść jest prosta: **oszczędność czasu, zasobów osobowych i celniejsze kontrole**. Zamiast jechać „w ciemno”, gmina może szybciej wytypować miejsce, które wymaga sprawdzenia — a to robi różnicę, gdy jedna załoga ma do obsłużenia duży teren.

Dron podlatuje w pobliże komina i wykonuje wstępny pomiar dymu/spalin (teledetekcja + czujniki). Operator widzi wynik i przekazuje sygnał strażnikowi lub urzędnikowi (posiadającemu odpowiednie upoważnienie do kontroli). To nie dawanie mandatów z powietrza, tylko wskazywanie, gdzie warto wejść w standardową procedurę kontroli na miejscu. Następnie pracownik urzędu lub strażnik miejski może wykonać kontrolę stacjonarną. W jej trakcie należy sprawdzić rodzaj i jakość stosowanego opału, dokonać oceny popiołu pod kątem spalania odpadów, a także ustalić stan i klasę pieca na paliwo stałe. Każde prewencyjne działanie w zakresie ochrony powietrza będzie przyczyniać się do jego poprawy, nawet jeśli mówimy o perspektywie wieloletniej.

Rozszerzając zakres kontroli stacjonarnej, warto uwzględnić korzystanie z usług odpowiedniego laboratorium celem wykonania analizy popiołu pod względem podejrzenia spalania odpadów.

Dron antysmogowy w gminie

Co dron daje, a czego nie załatwi?

Daje: większy zasięg kontroli w krótszym czasie, lepsze wykorzystanie małej straży, efekt prewencyjny (sama informacja o akcjach bywa hamulcem dla spalania odpadów) i poczucie „sprawiedliwszych” działań — opartych na sygnale, a nie na losowaniu posesji. Sama informacja o tym, że urząd wykonuje takie kontrole, często działa odstraszająco.

Nie załatwi: wymiany pieców, termomodernizacji, edukacji ani formalnej procedury kontroli. Jest wrażliwy na pogodę (wiatr/opady), przeszkody terenowe (linie energetyczne, telefoniczne, drzewa itp.) i wymaga ludzi, procedur oraz sensownego harmonogramu — inaczej łatwo zamienić go w kosztowny eksponat.

Najlepszy start dla małej gminy: pilotaż usługi.

Najrozsądniej zacząć od pilotażu usługowego: zewnętrzny operator z aparaturą + straż miejska + (najlepiej) pracownik urzędu od środowiska. Zanim gmina wyda duże pieniądze na sprzęt, warto sprawdzić, jak to działa w praktyce: ile jest zgłoszeń, czy straż daje radę z interwencjami, jak często planować akcje i czy lepiej działać harmonogramem sołectw, czy głównie interwencyjnie.

Po jednym sezonie grzewczym łatwiej odpowiedzieć, czy inwestować we własny system, czy zostać przy usłudze. Z perspektywy wielu samorządów wynika, że korzystne jest zlecanie usługi zewnętrznym podmiotom (unikanie w ten sposób konieczności zakupu specjalistycznego urządzenia, szkolenia operatora, ubezpieczenia, kalibracji itp.).

Dron antysmogowy w gminie

Jak to komunikować, żeby nie wyglądało jak „polowanie”?

Najlepiej działa przekaz: zdrowie, bezpieczeństwo i uczciwość wobec sąsiadów — nie „ścigamy trucieli”. Przed startem warto wyznaczyć koordynatora, spisać krótką procedurę (zgłoszenie → lot → kontrola → dokumentacja → komunikat), ustalić mapę priorytetów i zaplanować rotację sołectw, żeby nie było wrażenia, że działania dotyczą tylko centrum. Ważne, by operator lub podmiot zewnętrzny miał odpowiednie ubezpieczenie OC oraz uprawnienia.

Jak wygląda praktyka w sezonie grzewczym?

W małej gminie zwykle sprawdza się model interwencyjno-objazdowy: **1–2 akcje tygodniowo**, część według harmonogramu sołectw, część po zgłoszeniach. Najlepiej w godzinach, gdy dym bywa najbardziej widoczny — popołudniami i wieczorem.

Schemat jest prosty: zgłoszenie/obserwacja → oblot i pomiar → (jeśli są przesłanki) kontrola na miejscu → dokumentacja i działania zgodne z przepisami. Dobrze działające gminy domykają to komunikatem o celu i efektach akcji — to wzmacnia prewencję i zmniejsza konfliktowość. Ważne, by wykorzystanie drona było systemowe, sprawdzanie wielu lokalizacji (kontrole obszarowe) podczas jednego oblotu (ulicami, sołectwami itd.), a następnie typowanie „zanieczyszczających” i kontrole stacjonarne. Sprawdzanie pojedynczych adresów w różnych lokalizacjach będzie kłopotliwe organizacyjnie oraz będzie powodowało wzrost kosztów.

**SCHEMAT
INTERWENCJI**

- zgłoszenie/obserwacja
- oblot i pomiar (jeśli są przesłanki)
- kontrola na miejscu
- dokumentacja i działanie zgodne z przepisami

Dron antysmogowy w gminie

Finanse: gdzie najczęściej gminy się wykładają?

Najczęstszy błąd to patrzeć wyłącznie na cenę drona.

Tymczasem koszt to także operatorzy, akumulatory, szkolenia (uprawnienia operatora), serwis, ubezpieczenia OC, kalibracja sensorów, procedury i organizacja pracy. Na start lepiej pytać: ile kosztuje skuteczna akcja kontrolna. Przy modelu usługowym warto negocjować pakiet sezonowy (kilka-kilkanaście akcji), uwzględniający operatora, ubezpieczenie OC operatora i sprzętu, dojazd, czas akcji oraz raport/dokumentację. Warto korzystać z modelu określającego liczbę sesji pomiarowych, ze wskazaniem, że pojedyncza sesja pomiarowa obejmuje lot dronem nad daną nieruchomością (adresem, grupą adresów) bez limitu źródeł dymu i przeszkód terenowych. Koszt dla gminy (obsługi jednego sezonu grzewczego) to około 20 000-75 000 zł (wartość zależna od liczby sesji pomiarowych).

Co to daje mieszkańcom?

Szybszą reakcję na zgłoszenia, mniej uciążliwego dymu w sąsiedztwie i poczucie, że kontrole są prowadzone sensownie. Nie bez znaczenia pozostaje wydźwięk psychologiczno-społeczny (gmina kontroluje = typuje zanieczyszczających = dba o zdrowie mieszkańców). Dla gminy to narzędzie, które — dobrze użyte — wzmacnia politykę publiczną, a nie udaje, że ją zastępuje.

Najkrótsza rekomendacja:

pilotaż na jeden sezon grzewczy + prosta procedura + współpraca straży i urzędu + regularna komunikacja efektów oraz szeroka kampania informacyjno-prewencyjna.

**porozmawiamy
z każdym mieszkańcem**

SĘ DZIE JOWI CE

O SĘDZIEJOWICACH

Sędziejowice to niewielka gmina wiejska w centralnej Polsce, licząca ok. 6,2 tys. mieszkańców. Jej krajobraz tworzą rozproszone wsie, pola uprawne i zabudowa jednorodzinna, a lokalną gospodarkę – rolnictwo i drobna przedsiębiorczość. To społeczność o silnych więziach sąsiedzkich, w której decyzje publiczne szybko odbijają się na codziennym życiu ludzi.

O LIDERZE

Od 2018 roku wójtem jest **Dariusz Cieślak** – samorządowiec związany z gminą od urodzenia, wcześniej radny i pracownik administracji powiatowej. Absolwent polityki społecznej na Uniwersytecie Łódzkim, działał także w lokalnych organizacjach i w OSP.

W swojej polityce rozwoju akcentuje jakość życia rozumianą nie tylko jako infrastrukturę, lecz także zdrowie i środowisko. W tym kontekście czyste powietrze stało się jednym z tematów, których – choć wcześniej spychanych na margines – nie dało się już odkładać.

POWIETRZE W GMINIE

W Sędziejowicach problem nie brał się z przemysłu ani transportu, tylko z najbardziej powszechnego źródła: indywidualnych pieców węglowych w domach jednorodzinnych. Rozproszone emisje z setek palenisk tworzyły w sezonie grzewczym lokalne epizody smogowe, szczególnie w bezwietrzne dni.

Przez lata traktowano to jako „urok zimy”. Formalnych skarg było niewiele, ale obserwacje w terenie i rozmowy z mieszkańcami mówiły jasno: **zapach dymu, osad na elewacjach i zwykła uciążliwość codziennego funkcjonowania.**

Brak otwartego sprzeciwu wynikał głównie z niskiej świadomości skutków zdrowotnych i niewiedzy o dostępnych formach wsparcia. **Samorząd uznał, że bez edukacji i praktycznej pomocy mieszkańcom sytuacja sama się nie zmienia.**

DECYZJA I CEL ZMIANY

Momentem przełomowym była decyzja, by wyjść do mieszkańców z prostym, zrozumiałym przekazem: jakie obowiązki wynikają z uchwały antysmogowej i jak skutecznie skorzystać z programu „Czyste Powietrze”.

W 2025 roku gmina przygotowała film informacyjny o zasadach wymiany źródeł ciepła i dostępnych dotacjach[25]. Powstał siłami pracowników urzędu – tak, żeby brzmiał jak rozmowa z sąsiadem, a nie urzędowy komunikat.

Najważniejszy cel? Zwiększyć liczbę wniosków o dofinansowanie i przyspieszyć wymianę nieefektywnych źródeł ogrzewania. Film miał być początkiem, elementem dłuższej zmiany nawyków grzewczych w gminie.

JAK DZIAŁAMY?

Politykę poprawy powietrza w Sędziejowicach oparto przede wszystkim na komunikacji i bezpośrednim wsparciu mieszkańców. **„Z pomocą radnych i sołtysów jesteśmy w stanie dotrzeć do każdego z ok. 6,2 tys. mieszkańców gminy”** – mówi wójt.

Film był punktem wyjścia, ale **kluczowe okazały się spotkania na zebraniach wiejskich.** Tam omawia się zasady uchwały antysmogowej i programu „Czyste Powietrze” bez formalnych prezentacji: rozmową, krok po kroku, z tłumaczeniem procedur i korzyści.

Drugim filarem jest pomoc indywidualna. Mieszkańcy mogą przyjść do urzędu z dokumentami i dostać wsparcie w przygotowaniu wniosków o dofinansowanie. Dla wielu starszych osób to warunek, by w ogóle podjąć decyzję o inwestycji – bez takiej pomocy po prostu by jej nie było.

W działania włączeni są też lokalni liderzy – sołtysi i radni – którzy przekazują informacje w swoich miejscowościach. Stała obecność tematu w ulotkach, w komunikacji gminy i w mediach społecznościowych zwiększa rozpoznawalność programu.

Efekt: większe zainteresowanie „Czystym Powietrzem” i więcej składanych wniosków o wymianę źródeł ciepła.

[25]Dariusz Cieślak – Wójt Gminy Sędziejowice, „Uchwała antysmogowa Województwa Łódzkiego, wymiana kopciuchów i program Czyste Powietrze – zapraszamy” [rolka na Facebooku], [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/reel/24776437751949116>

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największą barierą okazały się utrwalone nawyki i przekonanie, że „stare ogrzewanie jest najtańsze i wystarcza”. Zmiana wymaga czasu, prostego języka i wielu rozmów.

Doświadczenie pokazało też coś ważnego: skuteczna polityka w małej gminie zaczyna się od zaufania. **Mieszkańcy muszą widzieć w urzędzie partnera, nie kontrolera.**

Dzięki konsekwentnej komunikacji wzrosła świadomość, zaufanie do urzędu i gotowość do korzystania z programów wsparcia.

“Skuteczne przywództwo w małej gminie opiera się na obecności, rozmowie i wiarygodności”.

Dariusz Cieślak

WNIOSKI DLA INNYCH

Model Sędziejowic jest szczególnie przydatny dla małych gmin wiejskich, gdzie smog ma charakter rozproszony i „sąsiedzki”. Pokazuje, że skuteczna poprawa powietrza może opierać się na:

- prostym, lokalnym przekazie o obowiązkach i dostępnych dotacjach,
- realnej pomocy mieszkańcom w procedurach,
- wykorzystaniu sołtysów i radnych jako naturalnych kanałów komunikacji,
- stałej obecności tematu w życiu gminy,
- zmianie nawyków zamiast jednorazowych kampanii.

Sędziejowice pokazują, że niewielka gmina potrafi ograniczać niską emisję dzięki bliskim relacjom, dialogowi i praktycznej pomocy mieszkańcom.

Jak przygotować i poprowadzić spotkanie z mieszkańcami o zasadach uchwały antysmogowej? Praktyczny materiał dla samorządu – gotowy do zastosowania.

**po pierwsze:
zaczynij
od jasnego
celu**

Spotkanie z mieszkańcami nie może być wykładem ze znajomości przepisów ani debata światopoglądowa. Celem jest doprowadzenie mieszkańca do konkretnego zachowania.

Po spotkaniu mieszkańiec powinien wiedzieć:

- czy jego piec spełnia wymogi,
- do kiedy ewentualnie musi go wymienić,
- z jakiego programu może skorzystać i gdzie załatwi formalności.

Jeśli wychodzi z numerem telefonu do punktu konsultacyjnego albo z decyzją, że sprawdzi tabliczkę znamionową kotła – spotkanie działa.

**po drugie:
otwórz
spotkanie
prostym
komunikatem**

Na początku powiedz wprost, po co się spotykacie. Wystarczy jedno zdanie:

„Chcemy, żeby każdy z Państwa wiedział, czy musi wymienić piec, do kiedy, i jak dostać dofinansowanie”.

Unikaj żargonu. Mów „piec”, a nie „źródło ciepła”.

**po trzecie:
wyjaśnij
przepisy
krótko
i konkretnie**

Nie czytaj uchwały. Przetłumacz ją na codzienny język:

- kto jest objęty wymianą,
- jakie są terminy, co dotyczy właścicieli domów.

Pomaga prosta tabelka: typ pieca → termin. Na tym etapie **nie oceniaj – wyjaśniaj.**

**po czwarte:
zapowiedz
o konsekwen-
cjach –
spokojnie,
bez straszenia**

Ludzie chcą wiedzieć, co grozi za brak dostosowania. Powiedz o kontroli i mandacie, ale podkreśl: **gmina zaczyna od informacji i pomocy**. To obniża napięcie i buduje zaufanie.

**po piąte:
najwięcej
czasu daj
na „jak to
zrobić i za co”**

To najważniejszy fragment. Pokaż programy dotacyjne (krajowe i lokalne), możliwe poziomy wsparcia i kto się kwalifikuje. Daj konkrety: miejsce, godziny działania punktu, numer telefonu – i najlepiej imię osoby, która pomaga. Im mniej ogólników, tym większa szansa na decyzję.

**po szóste:
zakończ
wezwaniem
do działania**

Powiedz, jaki jest pierwszy krok: sprawdzenie tabliczki znamionowej, telefon do punktu, umówienie konsultacji, złożenie wniosku. Zamknij spotkanie prostym komunikatem: **„Jeśli nie wiecie Państwo, jaki macie piec – przyjdźcie do urzędu. Sprawdzimy to razem”**.

**po siódme:
przygotuj się
na pytania
i emocje**

Najczęściej pada pytanie o koszty, sens wymiany i kontrole. **Odpowiadaj krótko i spokojnie.** Gdy pojawi się złość lub polityka – nie wchodź w spór. Uznaj emocje i wróć do konkretnego: „Co można zrobić i jakie są formy wsparcia”. Przy dezinformacji zamiast „to nieprawda” lepiej: „sprawdźmy, jak to wygląda w przepisach”.

**po ósme:
zapewnij
materiały
i dalszy
kontakt**

Każdy powinien dostać prostą, jednostronicową informację: terminy, zasady, kontakty, dotacje. **Po spotkaniu opublikuj krótkie podsumowanie na stronie gminy i w mediach społecznościowych** – to pozwoli dotrzeć też do tych, którzy nie przyszli.

wielowymiarowa
komunikacja i edukacja,
czyli jak podmuch
czystego powietrza
przyciąga nowych
mieszkańców

WA SIŁ KÓW

O WASILKOWIE

Wasilków to miejsko-wiejska wspólnota licząca ok. 22 tys. mieszkańców — najszybciej rosnąca demograficznie w województwie podlaskim. W ostatnim rankingu tygodnika samorządowego „Wspólnota” gmina zajęła 8. miejsce w Polsce wśród wszystkich gmin miejsko-wiejskich pod względem przyrostu liczby mieszkańców w ciągu ostatnich 20 lat. Łączy tradycję ponad 460-letniego miasta z dynamicznym rozwojem strefy podmiejskiej Białegostoku. Napływ nowych mieszkańców i inwestycji zwiększa presję na infrastrukturę i środowisko — także na to, czym oddycha się tutaj zimą.

O LIDERZE

Od 2018 r. burmistrzem jest **Adrian Łuckiewicz** — samorządowiec i menedżer finansów publicznych, który rozwój gminy opiera na jakości życia i odporności lokalnej wspólnoty. W jego podejściu czyste powietrze staje się elementem konkurencyjności osiedleńczej Wasilkowa i warunkiem zrównoważonego wzrostu.

JAKOŚĆ POWIETRZA W GMINIE

Najważniejszym źródłem zanieczyszczeń w Wasilkowie była — i okresowo nadal pozostaje — **niska emisja z domowych systemów ogrzewania: stare piece węglowe oraz palenie drewnem niskiej jakości**, szczególnie tam, gdzie dominuje starsza zabudowa. Problem pogłębia słaba efektywność energetyczna starszych budynków oraz incydentalne spalanie odpadów. Jednocześnie nowi mieszkańcy częściej budują domy z instalacjami spełniającymi wysokie normy środowiskowe.

W chłodniejsze dni widać i czuć to wyraźnie: dym w sezonie grzewczym, skargi mieszkańców i spadek komfortu życia. Brakowało natomiast narzędzi, które porządkują temat w sposób systemowy: stałego wsparcia dla mieszkańców, dobrego „prowadzenia za rękę” oraz komunikacji prowadzonej konsekwentnie, w kilku kanałach.

Pierwszym krokiem było **uruchomienie punktu konsultacyjnego programu „Czyste Powietrze”**, który zbudował fundament pod kolejne działania. **W 2025 r. gmina uruchomiła też portal EkoWasilków**[26], który w jednym miejscu zbiera informacje o wymianie kotłów, fotowoltaice, termomodernizacji oraz korzystaniu z programu „Czyste Powietrze”.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Rosnące oczekiwania mieszkańców oraz świadomość zdrowotnych skutków smogu doprowadziły do decyzji o długofalowym podejściu do ograniczania niskiej emisji.

Cel gminy jest prosty i praktyczny: z roku na rok zwiększać liczbę gospodarstw korzystających z czystszych źródeł ciepła oraz zapewnić mieszkańcom stałe wsparcie informacyjne i finansowe przy wymianie ogrzewania i termomodernizacji.

Decyzja o uruchomieniu punktu konsultacyjnego „Czyste Powietrze” była naturalną konsekwencją strategicznej polityki samorządu. Założeniem było to, by gmina nie ograniczała się do informowania o możliwościach, lecz wspierała mieszkańców w korzystaniu z narzędzi finansowania. Dostrzegano, że **barierą często nie jest brak środków czy chęci, lecz złożoność procedur, obawa przed formalnościami i brak indywidualnego wsparcia**. Jeszcze we wcześniejszej formule programu Wasilków był pionierem w powiecie białostockim — jako pierwszy uruchomił punkt konsultacyjny. W obecnej edycji zdecydowano o jego kontynuacji.

Założono działania wieloletnie, obejmujące całe miasto i wszystkie sołectwa, z wykorzystaniem środków własnych oraz programów krajowych. Udział w „Clean Air Now! City leaders facing challenges” pomógł uporządkować te aktywności i zamienić je w konsekwentną, lokalną strategię.

JAK DZIAŁAMY?

Model Wasilkowa opiera się na **połączeniu lokalnego dofinansowania, dostępnego doradztwa, edukacji ekologicznej** w szkołach oraz stałej komunikacji — zarówno twarzą w twarz, jak i online.

[26] eko.wasilkow.pl (Gmina Wasilków), eko.wasilkow.pl — Oficjalna podstrona Gminy Wasilków, [online], dostęp: 10.02.2026, dostępne w: <https://ekowasilkow.pl/>

Gmina prowadzi własny program dotacyjny na wymianę źródeł ciepła[27] (niezależny od programów krajowych) oraz utrzymuje punkt konsultacyjny „Czyste Powietrze”, który pomaga w wypełnianiu wniosków i rozliczeniach.

Duże znaczenie ma **bezpośredni kontakt**: spotkania w sołectwach, konsultacje indywidualne i działania edukacyjne w szkołach. W przestrzeni publicznej pojawiła się też **tablica pokazująca bieżące wskazania jakości powietrza**, co zwiększyło widoczność problemu.

Ważnym **elementem systemu są sołtysi jako lokalni liderzy — łącznicy między mieszkańcami a urzędem** — a także wykształcenie **wpływu proboszczów**. Takie wsparcie podnosi zaufanie do programów i realnie pomaga domykać decyzje o zmianie ogrzewania.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największą **barierą okazały się nawyki i obawy mieszkańców** — zwłaszcza starszych i mniej zamożnych — dotyczące kosztów oraz działania nowych technologii. Na początku zainteresowanie programami było niższe niż zakładano.

Z tego powodu **urząd przeszedł z trybu „informujemy” w tryb „towarzyszymy”**: mieszkańcy zaczęli być prowadzeni przez cały proces. Zamiast odsyłać z listą wymagań, pracownik punktu konsultacyjnego siada z mieszkańcem przy biurku i wspólnie wypełnia wniosek — weryfikuje załączniki, tłumaczy zapisy i pomaga w sposób praktyczny.

Utrzymywany jest także kontakt w sytuacji wezwań do uzupełnienia dokumentów, aby mieszkaniom nie zostawał sam z urzędową korespondencją. Zmieniono również język komunikacji na prostszy: zamiast urzędowych formuł pojawiły się jasne instrukcje, co zrobić i co zachować do rozliczenia.

Wniosek był jasny: w podmiejskiej gminie skuteczność polityki antysmogowej rośnie wtedy, gdy pieniądze idą w parze z relacyjną pracą z mieszkańcami. Projekt „Clean Air Now!” pomógł uporządkować podejście i przekuć je w działania, które można powtarzać co roku — konsekwentnie i w skali całej gminy.

WNIOSKI DLA INNYCH

Przykład Wasilkowa pokazuje, że w gminach rosnących demograficznie skuteczna strategia dla czystszej powietrza może opierać się na:

- lokalnym programie dotacyjnym uzupełniającym programy krajowe,
- stałym punkcie doradczym dla mieszkańców,
- platformie informacyjnej (np. portal EkoWasilków),
- sieci lokalnych liderów (sołtysi),
- edukacji dzieci jako katalizatora zmiany,
- bezpośredniej komunikacji w sołectwach i w mieście.

W praktyce znaczenie ma także przejście od deklaracji do organizacji. Po projekcie podjęto konkretne decyzje: zmieniono sposób komunikacji (wyjście do mieszkańców podczas zebrań i spotkań), zainstalowano tablicę z aktualną jakością powietrza, zwiększono środki w gminnych programach (m.in. dotację na wymianę źródeł ciepła i fotowoltaikę do 10 tys. zł na przedsięwzięcie), przeszkolono pracowników obsługujących program oraz zlecono

[27] Rada Miejska w Wasilkowie, Uchwała Nr LXVI/557/22 z dnia 21 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany uchwały nr XXXIX/341/17 z dnia 21 grudnia 2017 r. określającej zasady udzielania dotacji celowej z budżetu Gminy Wasilków na zadania służące ochronie powietrza, Dziennik Urzędowy Województwa Podlaskiego, 29.12.2022, poz. 6024, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: https://edziennik.bialystok.uw.gov.pl/WDU_B/2022/6024/akt.pdf

audyty energetyczne budynków w zasobach gminy. Równolegle uporządkowano dane o strukturze ogrzewania jako podstawę dalszej polityki i zrealizowano kampanie edukacyjne w szkołach oraz inicjatywy proekologiczne.

Wasilków pokazuje też, że w gminie sąsiadującej z większą aglomeracją temat powietrza jest częścią zarządzania wzrostem i atrakcyjnością osiedleńczą — bo ludzie wybierają miejsce do życia nie tylko po cenie działki, ale też po tym, jak się tam oddycha.

Kolejnym krokiem jest **praca nad nową Strategią Rozwoju Gminy Wasilków** na lata 2026–2035[28]. Za gminą są już warsztaty z lokalnymi liderami o planowaniu przestrzennym i ochronie środowiska. Ten drugi wątek wybrzmiewa szczególnie mocno: przy tak szybkim wzroście środowisko nie może być „dodatkiem”. To ono decyduje o codziennym komforcie — a czystsze powietrze staje się jednym z kluczowych warunków dobrej jakości życia.

[28] Urząd Miejski w Wasilkowie, Stwórz z nami Strategię Rozwoju Gminy Wasilków na lata 2026–2035, 30.01.2026, [online], dostęp: 10.02.2026, dostępne w: <https://www.wasilkow.pl/pl/newsy/burmistrzmiasta/stworz-z-nami-strategie-rozwoju-gminy-wasilkow-na-lata-2026--2035.html>

ROZDZIAŁ 2.

Fundusze to nie wszystko, ale pozwalają odetchnąć

Finansowanie to fundament działań na rzecz czystego powietrza — od termomodernizacji budynków, przez wymianę przestarzałych źródeł ciepła, po inwestycje w ekologiczny transport i odnawialne źródła energii.

To przedsięwzięcia wymagające nakładów.

W tym rozdziale pokazujemy, jak pozyskiwać i mądrze wykorzystywać środki, by zamieniały się nie w koszty bez efektu, lecz w trwałą wartość — widoczną w lepszym powietrzu, zdrowszym środowisku i wyższej jakości życia mieszkańców.

**miasto z pomysłem
i czystym oddechem**

CH RZĄ NÓW

O CHRZANOWIE

Chrzanów to gmina miejsko-wiejska w zachodniej Małopolsce, licząca ok. 47 tys. Mieszkańców i położona na styku Małopolski oraz Śląska — w silnie zurbanizowanym obszarze regionu. Przez dekady rozwój opierał się na przemyśle ciężkim i górnictwie, co zostawiło trwały ślad w infrastrukturze, przestrzeni i środowisku.

O LIDERZE

Od 2018 roku Chrzanowem kieruje **Robert Maciaszek** — prawnik i menedżer, absolwent studiów MBA na UE w Krakowie. W jego podejściu walka ze smogiem to część modernizacji miasta po epoce przemysłowej: warunek lepszego zdrowia mieszkańców i mocniejszego wizerunku gminy. Chrzanów od lat znajduje się w gronie najbardziej obciążonych smogiem obszarów Małopolski, dlatego temat stał się jednym z kluczowych filarów miejskiej polityki. Udział w programie „Clean Air Now! City leaders facing challenges” nie był „dodatkiem”, lecz wzmocnieniem kierunku obranych wcześniej działań.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE W MIEŚCIE

Głównym źródłem zanieczyszczeń w Chrzanowie pozostaje niska emisja z domowych kotłów węglowych — szczególnie w gęstej zabudowie jednorodzinnej oraz w starszych zasobach mieszkaniowych wymagających termomodernizacji. Na sytuację wpływają też emisje transportowe, tło przemysłowe regionu oraz napływ zanieczyszczeń z sąsiednich ośrodków (m.in. Śląsk, Jaworzno, Trzebinia, Libiąż, Oświęcim). Problem jest szczególnie dotkliwy w sezonie grzewczym.

Sytuacja jest dobrze udokumentowana pomiarami, a społeczna świadomość rośnie wraz z nasileniem smogu i aktywnością organizacji społecznych. Największą barierą pozostają koszty: wymiany źródeł ciepła i remontów poprawiających efektywność energetyczną budynków.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Władze Chrzanowa postawiły na uporządkowanie działań w ramach strategicznych dokumentów. W 2025 roku istotnym krokiem było przyjęcie „**Programu Ochrony Środowiska**”[29], w którym elementy dotyczące czystego powietrza tworzą spójną koncepcję ograniczania niskiej emisji, łączenie dotacji do wymiany źródeł ciepła, termomodernizacji oraz edukacji i informacji.

Udział w „Clean Air Now!” był dla samorządu także impulsem do wzmocnienia elementów programu dotyczących zagadnień związanych z jakością powietrza tak, by nie były zestawem pojedynczych instrumentów, tylko czytelną polityką, którą da się komunikować i konsekwentnie realizować.

„Czyste powietrze nie jest dla mnie hasłem – to realny warunek tego, czy Chrzanów będzie dobrym miejscem do życia, wychowywania dzieci i starzenia się w zdrowiu”.

Robert Maciaszek

Cel zapisano prosto: **systematycznie zmniejszać liczbę kotłów węglowych i zwiększać udział czystszych źródeł ogrzewania** — w całej gminie, z priorytetem dla obszarów o najwyższych stężeniach pyłów. Samorząd zakłada perspektywę wieloletnią: dopiero modernizacja tysięcy gospodarstw domowych daje efekt w skali miasta.

POLE DZIAŁANIA

Chrzanów od lat realizuje lokalny **Program Ograniczania Niskiej Emisji**[30]: dotacje do wymiany kotłów (m.in. na gaz, biomasę, pompy ciepła) oraz wsparcie termomodernizacji[31].

[29] Rada Miejska w Chrzanowie, Uchwała nr XVI/190/2025 z dnia 25 listopada 2025 r. o przyjęciu „Programu ochrony środowiska dla Gminy Chrzanów na lata 2025–2030” (załącznik: Program Ochrony Środowiska dla Gminy Chrzanów na lata 2025–2030), Chrzanów 2025, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w:

https://www.chrzanow.pl/storage/file/core_files/2025/12/16/ca70795535cfe29c8d41facb6293e331/Program%20Ochrony%20%59Arodowiska%20dla%20Gminy%20Chrzan%C3%B3w%20na%20lata%202025%20-%202030.pdf

[30] Gmina Chrzanów, Program ograniczenia niskiej emisji w Gminie Chrzanów na lata 2015–2023, Chrzanów 2015, [online], dostęp: 15.02.2026, dostępne w:

https://www.chrzanow.pl/storage/file/core_files/2022/8/8/6acc83b62a5c4090e265568e6ee0de5e/PROGRAM%20GRANICZENIA%20NISKIEJ%20EMISJI%20W%20GMINIE%20CHRZAN%C3%93W%20NA%20LATA%202015-2023..pdf

[31] Rada Miejska w Chrzanowie, Uchwała Nr LXIII/671/2024 z dnia 5 marca 2024 r. w sprawie zmiany uchwały Nr XXVII/281/2020 ... o zasadach udzielania dotacji celowych ze środków budżetu Gminy Chrzanów na finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej – EKODOTACJE, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w:

https://www.chrzanow.pl/storage/file/core_files/2024/5/23/2076b48184622b875fc4b3f2625e73f/Uchwa%C5%82a%20Nr%20LXIII-671-2024.pdf

Kluczową rolę odgrywa dostępność pomocy: punkt konsultacyjny programu „Czyste Powietrze”, doradztwo energetyczne i wsparcie przy wnioskach. Dzięki temu **mieszkaniec nie zostaje sam** z decyzją i papierologią — może przejść cały proces z pomocą gminy.

Równolegle samorząd prowadzi działania informacyjne i edukacyjne[32]: kampanie społeczne, spotkania[33], współpracę ze szkołami oraz monitoring. Ważna jest też zasada „zaczynamy od siebie”: modernizacja energetyczna budynków publicznych[34] i pokazanie mieszkańcom, jak wygląda odpowiedzialna transformacja w praktyce.

Finansowanie opiera się na budżecie gminy oraz środkach regionalnych i krajowych. Kontynuacja programów rok po roku zmniejsza liczbę starych kotłów i ogranicza emisję. Udział w „Clean Air Now!” pomógł spojrzeć na te działania jak na całość, porównać je z praktykami innych miast i wzmocnić strategiczne podejście — szczególnie w warstwie komunikacji i „ułatwiania drogi” mieszkańcom.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największym wyzwaniem okazała się **skala problemu** w mieście z przemysłową historią i gęstą zabudową[35]. Wymiana źródeł ciepła wymaga dużych nakładów i konsekwencji w przekonywaniu mieszkańców.

Najbardziej hamują: obawy o koszty ogrzewania po zmianie paliwa oraz zły stan techniczny części budynków. Dlatego ten proces potrzebuje czasu, stabilnego finansowania i cierpliwości — a nie „jednego projektu na rok”.

Doświadczenie Chrzanowa pokazuje, że w trudnym punkcie wyjścia wygrywa konsekwencja: długie programy, dostępne doradztwo i współpraca z mieszkańcami.

NA CO WARTO ZWRÓCIĆ UWAGĘ?

- Traktujcie walkę ze smogiem jak proces, nie jednorazową akcję.
- Łączcie dotacje na źródła ciepła z termomodernizacją — dopiero pakiet robi różnicę.
- Dajcie ludziom proste narzędzia i łatwy dostęp do pomocy w wnioskach.
- Modernizujcie budynki publiczne równolegle — przykład samorządu działa.
- Sięgajcie po różne źródła finansowania i regularnie pokazujcie postępy mieszkańcom.

„Zacznijcie od prostych, zrozumiałych narzędzi – skomplikowane procedury zniechęcają nawet najbardziej zmotywowanych mieszkańców”.

Robert Maciaszek

[32] Miejska Biblioteka Publiczna w Chrzanowie, Niska emisja – wielka sprawa, czym dymi komin sąsiada... (kampania edukacyjna „Eko-Chrzanów” finansowana przez Gminę Chrzanów), 28.11.2018, [online], dostęp: 15.02.2026, dostępne w: <https://www.mbp.chrzanow.pl/2018/11/niska-emisja-wielka-sprawa-czym-dymi-komin-sasiada-2018/>

[33] Urząd Miejski w Chrzanowie, Spotkanie informacyjno-edukacyjne dla mieszkańców Gminy Chrzanów, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://www.chrzanow.pl/aktualnosci/spotkanie-informacyjnoedukacyjne-dla-mieszkancow-gminy-chrzanow%2C4031>

[24] Gmina Chrzanów, Głęboka modernizacja energetyczna wybranych budynków użyteczności publicznej gminy Chrzanów... (opis projektu), [online], dostęp: 15.02.2026, dostępne w: <https://www.chrzanow.pl/gmina/finanse-i-majatek/srodki-zewnetrzne/perspektywa-2014-2020/gleboka-modernizacja-energetyczna-wybranych-budynkow-uzytecznosci-publicznej-gminy-chrzanow-w-tym-sp5-spl-ps11-psb-zm%2C1665>

[35] K. Urban, Chrzanów się nie zwija. Przykład dla innych miast powiatowych, SmogLab, 07.09.2025, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://smoglab.pl/chrzanow-sie-nie-zwija-przyklad-dla-innych-miast-powiatowych/>

„Ciepłe Mieszkanie”

TWA RDŃ GÓRA

O TWARDOGÓRZE

Twardogóra to gmina miejsko-wiejska w północno-wschodniej części Dolnego Śląska, licząca ok. 12 tys. mieszkańców. Tworzą ją miasto i 18 sołectw, a gospodarka opiera się głównie na przemyśle drzewnym, stolarskim i produkcyjnym — największym pracodawcą jest Fabryka Mebli „Bodzio”. Budżet gminy wynosi ok. 110–130 mln zł rocznie, z czego ponad 30% stanowią inwestycje, w dużej części realizowane ze środków zewnętrznych.

Większość usług publicznych, szkół i miejsc rekreacji jest dostępna blisko domu. Bliskość lasów (ok. 45% powierzchni) i dobre skomunikowanie z Wrocławiem (45 km) wzmacniają atrakcyjność osiedlenia. Rozwój gminy opiera się na podnoszeniu jakości życia: dostępności usług, infrastruktury i przyjaznej przestrzeni do zamieszkania.

Co ważne, Twardogóra dysponuje dużym — jak na swoją skalę — zasobem komunalnym: ok. 1500 lokali. Wiele z tych budynków to dziś „wampiry energetyczne”, dlatego jednym z priorytetów stała się ich termomodernizacja.

O LIDERZE

Od 2018 roku burmistrzem jest **Paweł Czuliński**, wybrany jako 27-latek — wówczas najmłodszy burmistrz w Polsce. Z wykształcenia inżynier budownictwa (studia inżynierskie i magisterskie), zawodowo związany z projektowaniem konstrukcji. W jego wizji Twardogóra ma łączyć komfort małego miasta z dostępem do usług i bliskością natury. W tym kontekście czystsze powietrze stało się elementem zdrowia mieszkańców i atrakcyjności gminy.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE W MIEŚCIE

Głównym źródłem zanieczyszczeń w Twardogórze są indywidualne systemy grzewcze w budynkach jednorodzinnych i komunalnych — stare kotły na węgiel i drewno oraz spalanie paliw niskiej jakości. Lokalnie problemem bywa także spalanie odpadów, a w centrum dochodzą emisje komunikacyjne.

Skalę zjawiska potwierdzają kontrole palenisk prowadzone przez gminę: w **latach 2021–2025 przeprowadzono ich ponad 400**. Równolegle w przestrzeni publicznej instalowano czujniki powietrza, żeby problem był bardziej „widoczny” także na co dzień.

Reakcje mieszkańców były mieszane: **część bagatelizowała temat, ale rosła też grupa gotowa do zmian**.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Rosnąca świadomość społeczna i dostępność programów wsparcia stworzyły warunki do długofalowej polityki anty-smogowej. Gmina postawiła na dwa priorytety: **likwidację źródeł węglowych w zasobie komunalnym oraz wsparcie mieszkańców w wymianie ogrzewania**. Cel zapisano konkretnie: usunąć wszystkie „kopciuchy” z mieszkań komunalnych w ciągu kilku lat — średnio poprzez wymianę ok. 80 źródeł rocznie. Udział w projekcie „Clean Air Now!” wzmocnił tę strategię, dostarczając wiedzy z innych miast i narzędzi zarządzania zmianą.

JAKIE DZIAŁANIA SĄ PODEJMOWANE?

Polityka poprawy powietrza w Twardogórze opiera się na równoległych działaniach: inwestycjach, wsparciu finansowym i konsekwentnej komunikacji.

W zasobie komunalnym gmina prowadzi program wymiany źródeł ciepła, finansowany przy udziale środków krajowych i unijnych. Równolegle realizowane są termomodernizacje budynków publicznych (m.in. szkół) oraz modernizacje budynków wielorodzinnych.

Dla mieszkańców uruchomiono instrumenty wsparcia: program „Czyste Powietrze”, punkt konsultacyjny w urzędzie oraz dodatkową dopłatę gminną. Realizowane są także projekty OZE — instalacje fotowoltaiczne i pompy ciepła — finansowane ze środków UE.

Istotnym elementem są kontrole palenisk prowadzone od 2021 roku. Mają znaczenie nie tylko „porządkowe”: często są też momentem rozmowy, edukacji i skierowania mieszkańca do programów wsparcia.

Komunikacja działa wieloma kanałami: spotkaniami lokalnymi, przez sołtysów i w Internecie, przy czym największy zasięg zapewniają strona gminy i media społecznościowe.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największym wyzwaniem okazały się bariery systemowe: niewystarczające środki dotacyjne, złożone procedury oraz ograniczony wpływ gminy na kształt programów krajowych.

To doświadczenie skłoniło burmistrza Twardogóry do **aktywnego udziału w debacie o polityce antysmogowej**, m.in. poprzez przygotowanie apelu dotyczącego programu „Ciepłe Mieszkanie”. Paweł Czuliński wystąpił w roli rzecznika samorządów, wskazując bariery wdrożeniowe i proponując zmiany[36]. Równolegle wzmocniono działania lokalne: przyspieszono wymianę źródeł ciepła w zasobie komunalnym i rozwinęło wsparcie mieszkańców.

WNIOSKI DLA INNYCH

Model Twardogóry jest szczególnie cenny dla małych i średnich gmin miejsko-wiejskich. Pokazuje, że skuteczna polityka antysmogowa może opierać się na:

- konsekwentnej dekarbonizacji zasobu komunalnego,
- stabilnym wsparciu mieszkańców w programach wymiany ogrzewania,
- połączeniu inwestycji z kontrolą i edukacją,
- wykorzystaniu funduszy zewnętrznych do modernizacji budynków,
- aktywnej roli gminy w kształtowaniu programów krajowych.

Twardogóra pokazuje, że lokalna polityka antysmogowa to jednocześnie praca „na kominach” i rzecznictwo systemowe w imieniu mieszkańców.

Q&A z burmistrzem

Co w praktyce gminy okazało się największą barierą programu „Ciepłe Mieszkanie”?

Największą barierą było to, że w lokalach komunalnych o środki musiał ubiegać się najemca, a nie gmina jako właściciel. To tworzyło zbędne utrudnienia formalne i administracyjne, a dla osób w trudniejszej sytuacji materialnej — przy braku prefinansowania i wypłat częściowych — bywało przeszkodą nie do pokonania.

Kiedy uznaliście, że problem jest systemowy, a nie lokalny?

Już na etapie analizy zasad było widać, że są nieżyciowe, a praktyka to potwierdziła: mimo dużych potrzeb z programu skorzystało jedynie kilka-kilkanaście rodzin.

Co doradziłby Pan gminom, które widzą bariery w programach krajowych?

Warto wspólnie zabiegać o zmianę zasad i konsekwentnie sygnalizować problemy na poziomie centralnym. Jednocześnie — w miarę możliwości i o ile regulamin programu na to pozwala — warto budować lokalne ułatwienia: np. zabezpieczyć w budżecie prefinansowanie albo zorganizować wsparcie merytoryczne, żeby program był realnie dostępny.

[36]Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, Samorządy walczą ze smogiem, 05.12.2025, [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://umwd.dolnyslask.pl/urzad/aktualnosci/single-view/arttykul/samorzady-walcza-ze-smogiem/>. (umwd.dolnyslask.pl)

TREŚĆ APELU AUTORSTWA P. CZULIŃSKIEGO

Szkoła Liderstwa im. Zbigniewa Pełczyńskiego
ul. Wiejska 12A, 00-490 Warszawa
NIP: 701-04-25-839
tel.: +48 573 487 012
www.szkoła-liderow.pl

Warszawa, 25.02.2026

Sz.P. Prezes

Narodowego Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
Dorota Zawadzka-Stępnia

APEL

w sprawie zmiany zapisów Programu Priorytetowego „Ciepłe Mieszkanie”

My, niżej podpisani Wójtowie, Burmistrzowie, Prezydenci Miast, zwracamy się z apelem dotyczącym dokonania zmiany w Programie Priorytetowym „Ciepłe Mieszkanie”.

PROPONOWANY ZAPIS

W części **Beneficjenci końcowi** programu wnosimy o dodanie następującego punktu:

„Jednostki samorządu terytorialnego będące właścicielami zasobu mieszkaniowego, a także podmioty przez nie upoważnione – w szczególności zakłady budżetowe i spółki miejskie zajmujące się gospodarowaniem mieniem komunalnym.”

UZASADNIENIE

Doceniamy, że Program „Ciepłe Mieszkanie” stanowi niezwykle ważne narzędzie, które umożliwia poprawę jakości powietrza, ograniczenie emisji gazów cieplarnianych oraz zwiększenie efektywności energetycznej w zasobach mieszkaniowych. Wypełnia on istotną lukę wśród programów dofinansowania, ponieważ jako jeden z nielicznych – jeśli nie jedyny obecnie – jest dedykowany budownictwu wielorodzinnemu.

Niemniej jednak, w obecnym kształcie program nie wykorzystuje w pełni swojego potencjału, szczególnie w odniesieniu do mieszkań komunalnych, które charakteryzują się największymi potrzebami modernizacyjnymi.

Obecne ograniczenie

Zgodnie z obowiązującymi zasadami („Program Priorytetowy: Ciepłe Mieszkanie”, część **Beneficjenci**, podpunkty 1 i 2) **beneficjentami końcowymi mogą być wyłącznie osoby fizyczne lub wspólnoty mieszkaniowe.**

W konsekwencji w zasobach komunalnych ciężar uczestnictwa w programie spoczywałby na najemcach, którzy musieliby samodzielnie przeprowadzić skomplikowany proces inwestycyjno-formalno-

TREŚĆ APELU AUTORSTWA P. CZULIŃSKIEGO

Szkoła Liderstwa im. Zbigniewa Pelczyńskiego
ul. Wiejka 12A, 00-490 Warszawa
NIP: 701-04-25-839
tel.: +48 573 487 012
www.szkoła-liderow.pl

rozliczeniowy. W praktyce oznacza to, że ogromna część budynków komunalnych – charakteryzujących się znacznymi potrzebami modernizacyjnymi – pozostaje wyłączona z programu.

Należy ponadto podkreślić, że zgodnie z art. 6a ust. 3 pkt 3 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 725) to wynajmujący jest obowiązany do napraw lub wymiany instalacji i elementów wyposażenia technicznego lokalu w zakresie nieobciążającym najemcy, w szczególności w zakresie instalacji centralnego ogrzewania wraz z grzejnikami, jak również do wymiany pieców grzewczych oraz stolarki okiennej i drzwiowej. Obowiązki te nie mogą zostać odmiennie ustalone w umowie najmu lokalu wchodzącego w skład publicznego zasobu mieszkaniowego. Zatem to gmina, jako właściciel lokali wchodzących w skład mieszkaniowego zasobu gminy, jest samodzielnie uprawniona i zarazem obowiązana do przeprowadzenia prac objętych dofinansowaniem w ramach programu „Ciepłe Mieszkanie”. Ponadto, to gmina jest rzeczywistym beneficjentem końcowym programu, ponieważ zakupione i zamontowane w ramach programu źródła ciepła oraz inne instalacje i materiały wchodziły w skład jej majątku.

Proponowana zmiana

Postulujemy rozszerzenie katalogu beneficjentów końcowych poprzez wprowadzenie zapisu umożliwiającego, aby:

- gminy – jako właściciele zasobu mieszkaniowego – mogły być beneficjentami końcowymi programu „Ciepłe Mieszkanie”,
- a także, aby gminy mogły delegować realizację programu na zakłady budżetowe i spółki miejskie zajmujące się gospodarowaniem mieniem komunalnym.

Uzasadnienie merytoryczne

Zmiana ta choć jest niewielka i prosta w zredagowaniu w wymiarze formalnym, lecz kluczowa w wymiarze praktycznym:

- gminy oraz ich jednostki organizacyjne najlepiej znają stan techniczny zasobu mieszkaniowego,
- mają doświadczenie i zaplecze organizacyjne do prowadzenia inwestycji,
- są motywowane do maksymalnego wykorzystania dostępnych środków,
- eliminują barierę formalną i finansową dla najemców mieszkań komunalnych.

Spodziewany efekt postulowanej zmiany

Dodanie gmin oraz ich jednostek do katalogu beneficjentów końcowych pozwoli na:

- pełniejsze wykorzystanie środków przewidzianych w programie,
- przyspieszenie i zwiększenie skali działań modernizacyjnych,
- realną poprawę jakości powietrza i warunków mieszkaniowych w lokalach komunalnych,
- wzmocnienie efektu społecznego i ekologicznego programu.

TREŚĆ APELU AUTORSTWA P. CZULIŃSKIEGO

Szkoła Liderstwa im. Zbigniewa Petczyńskiego
ul. Wiejska 12A, 00-490 Warszawa
NIP: 701-04-25-839
tel.: +48 573 487 012
www.szkola-liderow.pl

Dodanie gmin i ich jednostek do katalogu beneficjentów to niewielka zmiana regulaminowa, która przyniesie ogromny efekt ekologiczny, społeczny i ekonomiczny. Z uwagi na powyższe, wnosimy o wprowadzenie postulowanej zmiany w zapisach Programu Priorytetowego „Ciepłe Mieszkanie”.

BURMISTRZ
Paweł Czuliński
W imieniu inicjatora

Paweł Czuliński, Burmistrz Twardogóry

Grupa inicjatywna:

Tomasz	Andrukiewicz	prezydent	Elk
Robert	Waraksa	burmistrz	Olsztyn
Paweł	Czuliński (autor apelu)	burmistrz	Twardogóra
Jakub	Jakubowski	burmistrz	Radzyń Podlaski
Jakub	Wierzbicki	wójt	Perlejewo
Rafał	Gronicz	burmistrz	Zgorzelec
Jakub	Pieniążkowski	burmistrz	Złotów
Bernarda	Lewandowska	burmistrz	Barlinek
Gabriela	Staszewicz	burmistrz	Cieszyn
Agnieszka	Ziółkowska	wójt	Dąbrowa
Dominika	Piotrowska	burmistrz	Golub-Dobrzyń
Robert	Maciaszek	burmistrz	Chrzanów
Jacek	Orych	burmistrz	Marki
Jolanta	Szewczun	burmistrz	Dzierżon
Dariusz	Cieślak	wójt	Sędziejowice
Adrian	Łuckiewicz	burmistrz	Wasilków

Apel z poparciem:

- Związku Miast Polskich
- Związku Gmin Warmińsko-Mazurskich
- Stowarzyszenia Powiatów Miast i Gmin "Stowarzyszenie EGO Kraina Bociana"
- Związku Samorządów Polskich
- Unii Miasteczek Polskich

Pełne poparcie dla apeli liczy: **655** gmin, miast, starostw zrzeszonych w ww. organizacjach.

Fot. UMiG Twardogóra
Paweł Czuliński opowiada reporterowi TVP3 o akcji zorganizowanej z Polskim Alarmem Smogowym i petycji do NFOŚiGW (w ramach projektu "Clean Air Now. City Leaders facing challenges").

współpraca z NGO

ZGO RZE LEC

O ZGORZELCU

Zgorzelec to przygraniczne miasto w województwie dolnośląskim (ok. 28,7 tys. mieszkańców), ściśle powiązane społecznie i gospodarczo z niemieckim Görlitz. Na lokalny rozwój wpływa także obecność w regionie kompleksu energetycznego Turów — ważnego pracodawcy, ale i punktu ciężkości debaty o transformacji energetycznej.

O LIDERZE

Od 2006 r. burmistrzem Zgorzelca jest **Rafał Gronicz** — samorządowiec z dużym doświadczeniem. Jest absolwentem Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu (marketing i zarządzanie), studiów podyplomowych z bankowości i finansów oraz MBA. Rozwój miasta opiera na współpracy transgranicznej, pozyskiwaniu funduszy i modernizacji infrastruktury. W ostatnich latach rośnie znaczenie działań związanych z transformacją energetyczną i czystszym powietrzem — jako elementu bezpieczeństwa środowiskowego i przyszłości regionu.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE W MIEŚCIE

Na powietrze w Zgorzelcu składają się trzy rzeczy: **indywidualne ogrzewanie** w starszej zabudowie, intensywny **ruch transportowy** związany z położeniem przygranicznym oraz **emisje z energetyki węglowej**.

Choć miasto nie jest ośrodkiem ciężkiego przemysłu, zimą pojawiały się wzrosty stężeń pyłów i skargi mieszkańców na smog. Wcześniejsze działania obejmowały m.in. termomodernizację budynków publicznych i promocję programów dotacyjnych, ale brakowało stałego, „prowadzącego za rękę” wsparcia dla mieszkańców w modernizacji ogrzewania.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Miasto przyjęło **cel ograniczenia niskiej emisji i zwiększenia efektywności energetycznej do 2030 r.**, zapisany w Strategii Rozwoju oraz Planie Gospodarki Niskoemisyjnej[37].

Kluczowym krokiem było otwarcie się na partnerów społecznych — zwłaszcza organizacje mające praktyczne doświadczenie w transformacji energetycznej. Udział w „Clean Air Now!” wzmocnił podejście oparte na partnerstwach i lokalnym doradztwie: rozmowy i wymiana doświadczeń w trakcie zjazdów projektu potwierdziły, że rozwiązania wdrażane w Zgorzelcu są użyteczne i działają w praktyce.

Współpraca z NGO przy programach „czystopowietrznych” okazała się realną wartością dodaną, z której mogą korzystać także inne samorządy.

JAKIE DZIAŁANIA SĄ PODEJMOWANE?

Sercem metody Zgorzelca jest stała współpraca z organizacją pozarządową — Stowarzyszeniem Rozwoju Innowacyjności Energetycznej (STORiE)[38]. **Miasto zawarło porozumienie**, w ramach którego stowarzyszenie zatrudnia wyspecjalizowanych doradców obsługujących mieszkańców w programach „Czyste Powietrze” i „Ciepłe Mieszkanie” (doradcy i mieszkańcy z niecierpliwie czekają na jego nową edycję). **Doradcy dyżurują w gminnych punktach konsultacyjnych** i prowadzą mieszkańca przez cały proces: od kwalifikacji i wniosku po rozliczenie inwestycji.

To rozwiązanie odciąża urząd i podnosi standard obsługi — doradcy nie „robią tego przy okazji”, tylko zajmują się programami na co dzień. Są też obecni w terenie: podczas wydarzeń miejskich i spotkań lokalnych docierają do osób, które rzadziej przychodzą do urzędu lub odkładają decyzję przez formalności.

STORiE równolegle prowadzi działania edukacyjne, projekty środowiskowe inicjatywy OZE i współpracę transgraniczną, wzmacniając społeczne zaplecze transformacji energetycznej w regionie.

[37] Gmina Miejska Zgorzelec, Strategia Rozwoju Miasta Zgorzelec na lata 2021–2027 (dokument z dnia 29.03.2022), [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://zgorzelec.bip.info.pl/dokument.php?iddok=16540&idmp=51&r=r>; oraz Gmina Miejska Zgorzelec, Aktualizacja Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla miasta Zgorzelec na lata 2020–2024 (dokument z dnia 08.10.2020), [online], dostęp: 28.02.2026, dostępne w: <https://zgorzelec.bip.info.pl/dokument.php?iddok=16542&str=47>

[38] STORiE – Stowarzyszenie Rozwoju Innowacyjności Energetycznej, Czym się zajmujemy, [online], dostęp: 07.02.2026, dostępne w: <https://storie.pl/czym-sie-zajmujemy/>

CO JEST NAJTRUDNIEJSZE?

Największym **wyzwaniem jest prowadzenie polityki ograniczania emisji w regionie silnie związanym gospodarczo z energetyką węglową**. Dla części mieszkańców modernizacja ogrzewania wiąże się nie tylko z kosztami, ale też z szerszym lękiem o przyszłość miejsc pracy i kierunek zmian.

Model partnerski z NGO pomógł obniżyć barierę wejścia: mieszkańiec dostaje wsparcie lokalnie, bezpośrednio i bezpłatnie, co realnie zwiększa dostępność programów. **Doświadczenie Zgorzelca pokazuje też, że przekazanie specjalistycznego doraźstwa organizacji społecznej może poprawić skuteczność polityki powietrznej bez rozbudowy etatów w urzędzie.**

Zgorzelec pokazuje, że w regionach transformacji energetycznej polityka antysmogowa może być jednym z narzędzi budowania nowego modelu rozwoju — opartego na partnerstwie i kompetencjach społecznych.

„Zdecydowaliśmy się na współpracę z organizacją pozarządową, ponieważ obsługa programów dotacyjnych wymaga wyspecjalizowanego zespołu, elastycznej organizacji pracy oraz intensywnego kontaktu z mieszkańcami”.

Rafał Gronicz

WNIOSKI DLA INNYCH

Przykład Zgorzelca pokazuje, że politykę czystszej powietrza da się prowadzić skutecznie w formule partnerstwa samorządu i NGO.

Kluczowe elementy to:

- zlecenie obsługi programów dotacyjnych wyspecjalizowanej organizacji,
- lokalne punkty doradcze z dedykowanymi ekspertami,
- obecność doradców „w terenie”, a nie wyłącznie przy biurku,
- działania edukacyjne i młodzieżowe,
- współpraca międzygminna i transgraniczna,
- połączenie działań antysmogowych z transformacją energetyczną regionu.

Zajrzyj do Strategii Rozwoju Miasta Zgorzelec na lata 2021–2027

PRZYKŁAD ZGORZELCA

W wielu gminach programy takie jak „Czyste Powietrze” czy „Ciepłe Mieszkanie” lądują w urzędzie jako kolejne zadanie „do obsłużenia”. Na papierze wszystko się zgadza: punkt działa, informacje są dostępne, formularze czekają. W praktyce mieszkańcy gubią się w procedurach, pracownicy są przeciążeni, a część spraw kończy się na etapie pierwszego pytania.

Zgorzelec wybrał inną drogę: miasto zostało gospodarzem polityki, ale codzienną obsługę mieszkańców powierzyło STORiE. Samorząd trzyma ster (cele, zasady współpracy, rozliczenie efektów), a partner zapewnia operacyjność: doradców, stałe dyżury, prowadzenie spraw „od A do Z” i raportowanie.

W gminnym punkcie konsultacyjno-informacyjnym, prowadzonym wspólnie ze STORiE, mieszkaniac może przejść całą ścieżkę: od wyboru programu, przez dokumenty, po rozliczenie inwestycji. Dla wielu osób — zwłaszcza seniorów albo tych, którzy pierwszy raz korzystają z dotacji — to różnica między „kiedyś się tym zajmę” a „składam wniosek”.

Koszty prowadzenia punktu pokrywane są ze środków przewidzianych na obsługę programu dotacyjnego, a nie z bieżących dochodów własnych gminy.

Najtrudniejsze w takim modelu bywają rzeczy mało widowiskowe: jasny podział ról, prosty obieg dokumentów między punktem a urzędem, spójne wskaźniki raportowania i ciągłość finansowania. Zgorzelec nie postawił na „spektakularną kampanię”, tylko na uporządkowaną codzienną pracę, która realnie dowodzi efekty.

CO WARTO ZAPAMIĘTAĆ Z PRZYKŁADU ZGORZELCA?

Kontrolę nad polityką publiczną można zachować, nawet gdy wykonanie wzmacnia partner społeczny.

- Największą wartością jest operacyjność: dostępny punkt, dedykowani doradcy, sprawna obsługa.
- Model trzeba mierzyć prostymi wskaźnikami.
- Największe ryzyko leży w sposobie organizacji współpracy: dokumentach, raportowaniu, finansowaniu i ciągłości zespołu.

REALIZACJA PROGRAMU „CZYSSTE POWIETRZE” W 2025 R.

- Liczba złożonych wniosków o dofinansowanie – **297**
- Liczba zawartych umów o dofinansowanie – **249**
- Liczba zrealizowanych przedsięwzięć zakończonych – **134**
- Kwota wypłaconej dotacji (zadania zakończone) – **1 770 168,91 zł**

ROZDZIAŁ 3.

Strategie. Jak budować skuteczne wizje i radzić sobie z problemami?

Wyzwania środowiskowe, a w szczególności te związane z zanieczyszczeniami powietrza w samorządach wymagają nierzadko wyobraźni, wizji i dobrego planu. Wynika to z faktu, że przeciwdziałanie tego typu przeciwnościom jest mozolne, długotrwałe, a rezultaty widać w perspektywie lat, a nawet dekad. Niezależnie od dostępnych środków, programów pomocowych czy procedur, ważną rolę odgrywają liderzy i liderki samorządowi, którzy muszą mieć gotowość do stawiania sobie ambitnych celów, wychodzenia poza schematy myślenia i odwagi, stawiania poprzeczki wyżej.

zmagania
z „fabryką odorów”

BAR LI NEK

O BARLINKU

Barlinek, położony w sercu Pojezierza Myśliborskiego w województwie zachodniopomorskim, to zielona gmina wyróżniona tytułem Cudu Polski w plebiscycie National Geographic. Liczy ok. 17 tys. mieszkańców. Dumą miasta są lasy Barlineckiego Parku Krajobrazowego oraz nowoczesny przemysł, w tym Barlinek S.A. znany na całym świecie. Bliskość dużych zakładów produkcyjnych ma jednak swoją cenę: jednym z najpoważniejszych lokalnych wyzwań stały się uciążliwości zapachowe i warunki oddychania.

O LIDERCE

Od 2024 r. burmistrznią Barlinka jest **Bernarda Lewandowska** — samorządowczyni i przedsiębiorczyni od lat związana z gminą. Już jako radna angażowała się w działania infrastrukturalne i środowiskowe, m.in. w montaż czujników jakości powietrza oraz interwencje dotyczące uciążliwości przemysłowych. Dla burmistrzyny czyste powietrze to nie „temat ekologiczny”, lecz warunek jakości życia mieszkańców i atrakcyjności gminy.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE I ODÓR

Najpoważniejszym problemem w Barlinku jest **uciążliwość zapachowa związana z działalnością przemysłową odlewni żeliwa**. Mieszkańcy od lat zgłaszają intensywny odór[39], przypominający spaliny lub paloną gumę — szczególnie latem i w bezwietrzne dni.

Dodatkowym źródłem zanieczyszczeń bywają domowe piece na paliwa stałe oraz transport drogowy. Gmina prowadzi monitoring w pięciu punktach pomiarowych, które potwierdzają okresowe przekroczenia stężeń zanieczyszczeń.

To nie jest problem „odczuwany przez kilka osób”. Liczne skargi mieszkańców, protesty i zainteresowanie mediów ogólnopolskich pokazują **narastające poczucie bezradności** wobec emisji przemysłowych. Wcześniejsze działania miały głównie charakter interwencyjny i dialogowy, bez trwałej poprawy[40].

DECYZJA I CEL ZMIANY

Momentem przełomowym była decyzja władz gminy o **przejściu od negocjacji z zakładem do działań prawnych**. Po nieskutecznych rozmowach i braku współpracy ze strony przedsiębiorstwa samorząd zdecydował o wejściu na drogę sądową.

Celem jest ograniczenie uciążliwości zapachowych i emisji substancji szkodliwych identyfikowanych w kontrolach WIOŚ. Działania dotyczą obszaru zamieszkiwanego przez ok. jedną trzecią mieszkańców gminy — szczególnie narażonych na oddziaływanie zakładu.

Udział w programie „Clean Air Now! City leaders facing challenges” wzmocnił determinację władz i dostarczył wiedzy o instrumentach prawnych oraz politycznych, stosowanych przez inne gminy w podobnych konfliktach środowiskowych. Burmistrzynie Barlinka podjęła decyzję o skierowaniu sprawy do sądu oraz zacieśniła współpracę z organami ochrony środowiska i urzędem marszałkowskim.

POLE DZIAŁANIA

Priorytetem stało się zdrowie mieszkańców i przywrócenie normalności w przestrzeni publicznej. Skargi o dusznościach, podrażnieniach oczu czy konieczności zamykania okien nawet w upały pokazały, że problem przestał być „uciążliwy” — stał się codziennie dotkliwy[41].

Pierwszym krokiem był **rozwój lokalnego monitoringu**: instalacja czujników i publiczna prezentacja wyników. Dane przestały być opinią — stały się argumentem w rozmowach z instytucjami nadzorczymi i w komunikacji z mieszkańcami.

Równolegle gmina prowadziła **działania instytucjonalne**: współpracę z WIOŚ i Urzędem Marszałkowskim, interwencje

[39] Barlinek24.pl, Działania w sprawie smrodu (strona tagu / zbiór publikacji), [online], dostęp: 16.02.2026, dostępne w: <https://barlinek24.pl/component/tags/tag/dzialania-w-sprawie-smrodu.html>

[40] Barlinek24.pl, Działania w sprawie smrodu (strona tagu / zbiór publikacji), [online], dostęp: 16.02.2026, dostępne w: <https://barlinek24.pl/component/tags/tag/dzialania-w-sprawie-smrodu.html>

[41] Barlinek24.pl, Barlinek potrzebuje świeżego powietrza, 18.08.2022, [online], dostęp: 16.02.2026, dostępne w: <https://barlinek24.pl/aktualnosci-2/13912-barlinek-potrzuje-swiezego-powietrza.html>

dotyczące pozwoleń zintegrowanych oraz ograniczenie możliwości rozwoju zakładu w planie zagospodarowania przestrzennego.

Kluczowym etapem była **decyzja o postępowaniu sądowym** przeciw przedsiębiorstwu[42], przygotowana na bazie analizy prawnej i ekspertyz środowiskowych. Jednocześnie gmina wystąpiła do Ministerstwa Klimatu i Środowiska o wprowadzenie regulacji dotyczących emisji odorowych z przemysłu.

Działaniom instytucjonalnym towarzyszył silny komponent społeczny: rejestrowanie zgłoszeń mieszkańców, komunikacja w mediach i budowanie lokalnej koalicji na rzecz normalnego oddychania.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największą barierą okazał się brak skutecznych narzędzi prawnych po stronie samorządu wobec emisji przemysłowych. Instytucje kontrolne działają w długich procedurach, często mało skutecznych przy emisjach okresowych, takich jak odory.

Gmina nie ma uprawnień do prowadzenia wiążących pomiarów ani do kontroli zakładu, co realnie ogranicza możliwości interwencji. Przez lata problem bywał spychany do roli „lokalnego konfliktu”, zamiast traktowania go jak zagrożenia zdrowotnego, a protesty barlinian przypominały głos przysłowiowego wołającego na puszczy[43].

To doświadczenie wzmocniło kompetencje prawne i strategiczne urzędu oraz pokazało, jak wiele zależy od determinacji liderki w obronie jakości życia mieszkańców.

CO WARTO UWZGLĘDNIĆ W PODOBNEJ SYTUACJI?

- Reagujcie szybko na sygnały mieszkańców o uciążliwościach środowiskowych.
- Opierajcie działania na danych: monitoring i badaniach akredytowanych laboratoriów.
- Współpracujcie z WIOŚ i urzędem marszałkowskim, ale przygotujcie się na długie procedury.
- W konfliktach przemysłowych rozważcie ścieżkę prawną — sam dialog bywa nieskuteczny.
- Wzmacniajcie presję społeczną i medialną: w sporach środowiskowych ma to znaczenie.
- Nie odpuszczajcie mimo oporu instytucjonalnego — konsekwencja samorządu robi różnicę.

„Zdecydowanie polecam podjąć działanie na rzecz czystego powietrza, nie poddawać się mimo ogromnych przeciwności, oporu, czasami lekceważenia przez innych”.

Bernarda Lewandowska

[42]Radio Szczecin, Bernarda Lewandowska (audycja „Rozmowy pod krawatem”), 10.12.2025, [online], dostęp: 16.02.2026, dostępne w: <https://radioszczecin.pl/29,11999,bernarda-lewandowska>

[43]Barlinek24.pl, Protest mieszkańców Barlinka, M. Szczerba-Przybylska, 15.06.2023, [online], dostęp: 16.02.2026, dostępne w: <https://barlinek24.pl/aktualnosci-2/14399-protest-mieszkancow-barlinka.html>

Spór z uciążliwym emitentem krok po kroku

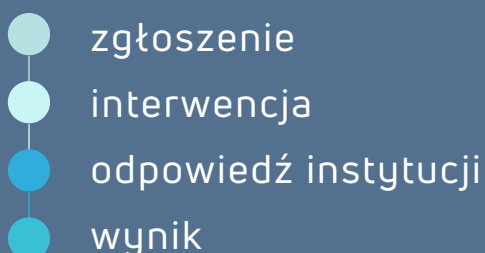
Jak działać, gdy mieszkańcy skarżą się na odory i emisje, a doraźne interwencje nie wystarczają?

Porządek w urzędzie: fakty zamiast chaosu

Najpierw trzeba nazwać problem i **oddzielić fakty od opinii**. W praktyce oznacza to:

- wyznaczenie koordynatora sprawy (jedna osoba odpowiedzialna),
- uruchomienie jednego kanału zgłoszeń (mail/formularz/telefon),
- wprowadzenie standardu zgłoszenia: data, godzina, miejsce, opis zapachu/emisji, objawy, zdjęcie/film (jeśli możliwe)

Prowadź rejestr

.Po kilku miesiącach masz materiał, którego nie da się zbyć wzruszeniem ramion. Wystarczą proste wskaźniki: liczba zgłoszeń miesięcznie, liczba dni z epizodami.

To pomaga w rozmowach z inspekcją, mediami i decydentami — bo zamiast „wszyscy wiedzą, że śmierdzi” masz konkrety.

Buduj własny system dowodowy

- czujniki jakości powietrza w punktach najbardziej narażonych (to nie zastąpi pomiarów referencyjnych, ale wzmacnia argumentację),
- punktowe badania akredytowanego laboratorium — najlepiej w trakcie epizodów.

Ustal mapę kompetencji: kto za co odpowiada

Żeby nie pisać „wszędzie o wszystkim”, **zrób mapę instytucji i ról:**

- WIOŚ/GIOŚ — kontrole i nadzór inspekcyjny,
- marszałek województwa — np. pozwolenia zintegrowane,
- sanepid / starosta / PINB — zależnie od sprawy,
- gmina — monitoring lokalny, dokumentowanie, komunikacja, planowanie przestrzenne, inicjowanie działań prawnych.

Każde pismo kieruj precyzyjnie: z konkretnym wnioskiem (kontrola, analiza pozwolenia, wyjaśnienie), nie z ogólnym apelem.

Wejdź w tryb formalny: pisma, terminy, rejestr odpowiedzi

**każde pismo
powinno
zawierać**

- opis problemu
- materiał dowodowy
- żądanie
- termin odpowiedzi

Prowadź rejestr korespondencji. Zbierasz nie tylko historię emisji, ale też historię reakcji instytucji (albo ich braku).

W Barlinku przewlekłość była jedną z największych barier — dlatego dokumentowanie procesu bywa równie ważne, jak same pomiary.

Nagłośnienie społeczne i medialne

Ścieżka formalna często nie wystarcza. Niezbędna jest widoczność problemu.

- Komunikacja gminy: po każdym ważnym kroku krótko i jasno „co zrobiliśmy / na co czekamy / co dalej”.
- Protest społeczny: legalny, bezpieczny, z przekazem „nie przeciw pracy, tylko za szczelną i bezpieczną produkcją”. Samorząd nie musi protestem sterować, ale może go mądrze wspierać informacyjnie.

Zbuduj koalicję instytucjonalną i polityczną — ponad podziałami

Jeśli gmina nie ma bezpośrednich narzędzi kontroli zakładu, potrzebuje wsparcia tam, **gdzie zapadają decyzje**: marszałek, WIOŚ/GIOŚ, wojewoda, sejmik, starosta, parlamentarzyści.

Kluczowa jest regularność i stałość w działaniach.

Rozmawiaj z emitentem, ale nie „na słowo”

Rozmowy są potrzebne, ale tylko z agendą i protokołem. Spotkanie ma dotyczyć: źródeł uciążliwości, planu naprawczego, harmonogramu i sposobu weryfikacji efektów.

jak?

- rozmowa
- termin
- weryfikacja
- eskalacja

Dwie ścieżki: formalna i społeczna

ŚCIEŻKA TECHONICZNO-PRAWNA

Kontrole, decyzje, pozwolenia, planowanie, przygotowanie ścieżki sądowej.

ŚCIEŻKA SPOŁECZNO-KOMUNIKACYJNA

Instrukcja zgłoszeń, szybkie komunikaty, krótkie spotkania, publikowanie danych prostym językiem.

Bez ścieżki społecznej rośnie frustracja. Bez formalnej — bezsilność.

Eskalację prawną przygotuj wcześniej

Zabezpiecz budżet na kancelarię i ekspertyzy. Zbierz komplet dokumentów (pozwolenia, protokoły, skargi, pomiary, korespondencję). Ustal warianty działania. Najgorzej zaczynać od „szukamy dokumentów”, gdy problem już wybucha.

NAJCZĘSTRZE BŁĘDY

Działanie reaktywne („jak śmierdzi, to dzwoniemy”), brak rejestru zgłoszeń, brak protokołów, komunikacja wyłącznie emocjami, zbyt późny prawnik, brak planu eskalacji.

Barlinek płacił za tę lekcję latami odoru. Dziś działania burmistrzynie są bardziej uporządkowane i konsekwentne. Ty możesz zacząć od gotowego schematu — bez tracenia czasu.

O kopciuchów
do 2030 r.

DZIE RZ GOŃ

O DZIERZGONIU

Gmina Dzierzgoń to gmina miejsko-wiejska w powiecie sztumskim (ponad 8 tys. mieszkańców), pełniąca rolę lokalnego centrum usługowo-administracyjnego. Gospodarka opiera się na rolnictwie oraz prywatnej przedsiębiorczości (m.in. budownictwo, transport, przetwórstwo). Stabilna kondycja finansowa samorządu pozwala realizować inwestycje wieloletnie i skutecznie sięgać po środki zewnętrzne.

Dzierzgoń od lat prowadzi konsekwentną politykę energetyczno-środowiskową. W dokumentach widać ciągłość: od wczesnych działań OZE, przez podejście niskoemisyjne, po dzisiejsze cele związane z czystszy ogrzewaniem, efektywnością energetyczną i odpornością na wahania cen oraz zakłócenia dostaw energii.

O LIDERCIE

Burmistrznią od 2018 r. jest **Jolanta Szewczun** — od lat związana z gminą, z doświadczeniem w samorządzie, pracy z NGO i projektach rozwojowych. W Urzędzie Miejskim zaczynała jako pełnomocniczka burmistrza ds. ochrony środowiska i funduszy unijnych.

„Doświadczenie, jakie zdobyłam przez te lata, przekonało mnie, że rozwój społeczeństwa obywatelskiego — jako dobro wspólne w mojej gminie i powiecie — jest najważniejszy. Jako liderka czuję się odpowiedzialna za jego dalszy rozwój” — mówi Jolanta Szewczun.

Dziś burmistrzynie konsekwentnie łączy inwestycje środowiskowe z modernizacją: termomodernizuje budynki, wymienia oświetlenie na LED, montuje OZE na obiektach publicznych. W ramach „Clean Air Now!” konsultowała m.in. dokumenty strategiczne i działanie klastra energii, by lepiej wykorzystać jego potencjał dla celów gminy — w tym dla powietrza i bezpieczeństwa energetycznego.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE I ODÓR

Diagnoza opiera się na danych: według CEEB (2022) w gminie zidentyfikowano 749 nieekologicznych źródeł ciepła na paliwa stałe. To one napędzają sezonowy problem niskiej emisji; udział przemysłu jest marginalny. Presję dokłada też transport — drogi wojewódzkie 515 i 527 oraz ruch ciężarowy, szczególnie odczuwalny w centrum.

Formalnie nie odnotowuje się przekroczeń norm, ale mieszkańcy znają lokalne „dymne wieczory” i problemu nie negują: składają wnioski, pytają o rozwiązania. Bariery są praktyczne: koszty, obawy o stabilność dostaw energii (zwłaszcza w kontekście bezpieczeństwa) oraz luka wsparcia dla części zasobu mieszkaniowego.

Dokumenty planistyczne z ostatnich kilkunastu lat pokazują jasno: kluczowy problem dotyczy ogrzewania budynków i redukcji niskiej emisji — więc gmina uderza tam, gdzie efekt bywa największy.

Wskaźniki społeczne z 2021 r. pokazują, że **55% mieszkańców oceniało powietrze jako dobre;** cel gminy to 60% w 2030 r. W programie „Czyste Powietrze” do końca 2025 r.: 193 wnioski, 103 zrealizowane inwestycje, ok. 1,9 mln zł wsparcia. Strategiczny kierunek: zejść z liczby nieekologicznych źródeł ciepła z 749 do 0.

DECYZJA I CEL ZMIANY

Dzierzgoń ma unikalny atut: **transformacja zaczęła się wcześniej i „od mieszkańca”.**

Program solarny pokazał w praktyce, że argument finansowy (niższe rachunki) rozbraja opór szybciej niż najlepsza ulotka. Potem przyszedł kolejny krok: 115 lamp solarnych na terenach wiejskich, a w 2020 r. farmy wiatrowe (37 turbin)[44][45]. Ruszyła też współpraca klastrowa z sąsiednimi gminami Dolnego Powiśla[46], co ułatwia przygotowanie nowych projektów (np. audytów energetycznych).

Cel jest czytelny: **„zero kopciuchów do 2030 r.”.** Równolegle gmina rozwija koncepcję samowystarczalności energetycznej: miks instalacji rozproszonych oraz większej instalacji PV, tak by roczna produkcja odpowiadła zużyciu obiektów gminnych i jednostek.

Udział w projekcie i współpraca z ekspertem Patrykiem Białasem, pomogły szefowej dzierzgońskiego samorządu w uporządkowaniu całego procesu samowystarczalności energetycznej gminy, do tej pory rozproszonego w szeregu dokumentów strategicznych. Pozwoliło mi wykonać kolejne kroki, czyli przygotować dokumentację do:

- bilansu energetycznego gminy,
- do termomodernizacji obiektów oświatowych i świetlic wiejskich, których inwestycje są realizowane i zostaną sfinalizować się połowie roku 2026, a będą one rozszerzone o instalacje OZE.
- do magazynów energii.

[44]bem, Farma wiatrowa Pomerania już gotowa. To 29 turbin, „Magazyn Biomasa”, 04.12.2020, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://magazynbiomasa.pl/farma-wiatrowa-pomerania-juz-gotowa-sprawdz-szczegoly/>

[45]Redakcja, Nowa farma wiatrowa koło Malborka. Energia za około 215 zł/MWh, Gramwzietone.pl, 28.05.2021 (aktualizacja: 13.03.2024), [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://www.gramwzietone.pl/energia-wiatrowa/105538/nowa-farma-wiatrowa-kolo-malborka-energia-za-ok-215-zlmwh>

[46] Dzierzgoń.NaszeMiasto.pl, Powiat sztumski. Kłaster Energii Zielone Powiśle ma produkować czystą i taną energię. Na początek siły połączyły cztery gminy, 05.12.2021, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://dzierzgon.naszemiasto.pl/powiat-sztumski-klasterek-energii-zielone-powisle-ma-ar/c1-8577737>

- założenie spółdzielni energetycznej oraz budowania społeczności energetycznej.

Te działania pokazują, jak ważna jest strategia — bo to ona przekłada się na lepszy komfort życia mieszkańców, szczególnie poprzez ograniczenie emisji, a w efekcie także smogu.

JAK DZIAŁAMY?

Dzierżgoń opiera działania na trzech filarach:

- 1) **Dane i diagnoza** — CEEB jako punkt odniesienia i mapa problemu: wiadomo, gdzie są źródła niskiej emisji i które grupy mieszkańców potrzebują najwięcej wsparcia.
- 2) **Wsparcie „krok po kroku”** — uruchomiono Punkt Konsultacyjno-Informacyjny „Czyste Powietrze” i model prowadzenia mieszkańca od kwalifikacji, przez wniosek, po rozliczenie.
- 3) **Komunikacja i edukacja** — działa praca „w terenie”: spotkania w sołectwach, proste tłumaczenie korzyści (komfort i rachunki, nie tylko ekologia). Włączono szkoły oraz lokalnych liderów opinii — również tam, gdzie kanały cyfrowe nie docierają (np. do seniorów).

Równolegle gmina modernizuje zasób komunalny i publiczny: w ostatnich latach **praktycznie zniknęły kotłownie węglowe** obsługujące te obiekty. Z wykorzystaniem środków KPO realizowane są modernizacje — od szkół i przedszkoli po świetlice wiejskie — obejmujące docieplenia, pompy ciepła, PV, wymianę stolarki i inteligentne zarządzanie energią.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Najtrudniejsze okazało się zaufanie: część mieszkańców ma złe doświadczenia z dotacjami, inni obawiają się technologii i ryzyk (np. zależności pomp ciepła od energii). To wymusiło zmianę stylu pracy urzędu: mniej „ogłoszeń”, więcej rozmów i indywidualnego wsparcia.

Efekt jest organizacyjny i społeczny: urząd stał się partnerem procesu, a nie tylko punktem informacyjnym. To przyspiesza decyzje, zmniejsza liczbę błędów i ogranicza rezygnacje po drodze — szczególnie wśród osób zagrożonych ubóstwem energetycznym.

„Dzięki udziałowi w ‘Clean Air Now!’ nasz cel ‘zero kopciuchów w 2030 roku’ przestał być życzeniowym myśleniem, a stał się planem realizowanym krok po kroku”.

Jolanta Szewczun

CO WARTO WZIAĆ POD UWAGĘ W PODOBNEJ SYTUACJI?

- Zaczynij od danych (CEEB/inwentaryzacja): bez mapy „kopciuchów” działasz po omacku.
- Zrób z urzędu przewodnika: punkt konsultacyjny i wsparcie „krok po kroku” realnie zwiększają liczbę inwestycji.
- Mów językiem korzyści: rachunki, wygoda, stabilność — to działa.
- Włącz szkoły i lokalnych liderów: w małych społecznościach rekomendacja „od człowieka” ma największą moc
- Ustal cel i pilnuj go w czasie: „zero kopciuchów 2030” jest czytelne i mobilizujące.
- Uporządkuj dokumenty i inwestycje: strategia rozwoju, programy i projekty powinny mówić jednym głosem.

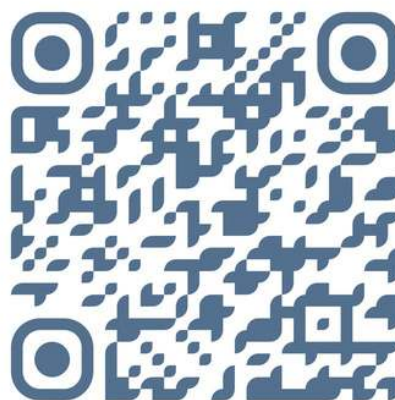
W Dzierzgoniu widać myślenie o transformacji energetycznej, które wykracza poza standardowe obowiązki wielu samorządów: efektywność energetyczna poprawia powietrze, obniża koszty, wzmacnia bezpieczeństwo i buduje lokalne kompetencje wokół OZE.

JAK GMINA ŁĄCZY CZYSTE POWIETRZE, OZE I NIŻSZE KOSZTY ENERGII?

Dzierzgoń jest ciekawy nie dlatego, że zrobił jedną spektakularną inwestycję, ale dlatego, że **połączył kilka tematów w jeden ciąg działań**. Zamiast traktować powietrze jako osobny „projekt antysmogowy”, gmina spina termomodernizację i wymianę źródeł ciepła z OZE (solary, wiatr), stabilizacją kosztów energii i bezpieczeństwem energetycznym — m.in. poprzez klaster Zielone Powiśle, czy spółdzielnię energetyczną.

Mieszkańców rzadko przekonuje samo hasło „ekologia”. Dużo mocniej działa język codzienności: niższe rachunki, większy komfort, mniejsze ryzyko przy skokach cen energii.

Najważniejsza lekcja jest prosta: strategia porządkuje działania. Bez niej robi się pojedyncze projekty. Z nią — buduje system, w którym powietrze, ogrzewanie, OZE, koszty i komfort życia składają się na jedną, zrozumiałą politykę lokalną.

Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Dzierżgoń na lata 2023-2030 - skanuj kod QR

energetyczne wyzwania

OLSZ TY NEK

O OLSZTYNKU

Gmina Olsztynek to miejsko-wiejska wspólnota w południowo-zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego. Liczy ok. 13 tys. mieszkańców i obejmuje miasto oraz 32 sołectwa. Tożsamość gminy łączy walory Mazur — jeziora, lasy i turystykę — z rozwijającą się gospodarką opartą na logistyce, przemyśle przetwórczym i usługach. Dobre skomunikowanie drogami ekspresowymi S7 i S51 sprzyja inwestycjom i wzrostowi gospodarczemu.

O LIDERZE

Burmistrzem Olsztyńska od lipca 2022 roku jest **Robert Waraksa** — wcześniej wieloletni radny i samorządowiec silnie związany z lokalną społecznością. Jest absolwentem programu Liderzy PAFW, programu wymiany kulturowo-zawodowej International Visitor Leadership Program Departamentu Stanu USA (temat przewodni: „Przywództwo w samorządzie lokalnym”) oraz Pracowni Samorządowej Fundacji Batorego.

W ostatnich latach koncentruje się na wzmacnianiu bezpieczeństwa energetycznego gminy. W październiku 2024 roku powstała Spółdzielnia Energetyczna Olsztynek, której celem jest produkcja energii z OZE na potrzeby lokalnych instytucji. Ma to pozwolić obniżyć koszty nawet o 30% i jednocześnie ograniczać emisję CO₂ — a przy okazji realnie poprawiać codzienne funkcjonowanie gminy. Dla wóldarza Olsztyńska czyste powietrze to nie tylko temat środowiskowy, lecz także element atrakcyjności gminy jako miejsca do życia, pracy i wypoczynku.

PUNKT WYJŚCIA: POWIETRZE I ODÓR

Mimo korzystnych warunków przyrodniczych Olsztynek doświadczał problemów ze smogiem, szczególnie w sezonie grzewczym. Głównym źródłem emisji była niska emisja z indywidualnych źródeł ciepła — starych pieców węglowych oraz spalania paliw niskiej jakości w domach jednorodzinnych.

Czynnikiem uzupełniającym był transport drogowy związany z położeniem przy ważnych szlakach komunikacyjnych. Przemysł nie stanowił dominującego źródła emisji.

Problem szczególnie dawał o sobie znać zimą: zapach dymu z domowych palenisk, epizody podwyższonych stężeń pyłów oraz sygnały mieszkańców dotyczące zdrowia dzieci i seniorów. Postawy społeczne były zróżnicowane — **od bagatelizowania smogu jako „normalnego elementu zimy” po rosnącą gotowość do działania.**

DECYZJA I CEL ZMIANY

Przełomem było odejście od działań punktowych na rzecz podejścia systemowego opartego na danych. Kluczową decyzją stało się przygotowanie **kompleksowej inwentaryzacji źródeł ciepła w całej gminie** — zarówno w mieście, jak i na obszarach wiejskich.

Celem było zbudowanie rzetelnej bazy wiedzy o sposobach ogrzewania budynków, identyfikacja „kopciuchów” oraz przygotowanie lokalnego programu wymiany źródeł ciepła. Proces zaplanowano etapowo: kampania informacyjna, wizyty terenowe, raport i narzędzia planistyczne.

Udział w projekcie „Clean Air Now! City leaders facing challenges” wzmocnił tę decyzję, dostarczając wsparcia eksperckiego i inspiracji do kolejnych działań — w tym planowanych kontroli emisji z wykorzystaniem dronów.

JAK DZIAŁAMY?

Olsztynek działa równolegle na trzech frontach: diagnoza emisji, wsparcie mieszkańców i transformacja energetyczna infrastruktury publicznej.

Pierwszym krokiem było uporządkowanie wiedzy poprzez inwentaryzację źródeł ciepła. Dane mają posłużyć do zaprojektowania lokalnego systemu dotacji i kierowania wsparcia tam, gdzie problem jest największy.

Równolegle gmina rozwija działania edukacyjne i doradcze. Funkcjonuje **punkt konsultacyjny programu „Czyste Powietrze” współprowadzony z Lokalną Grupą Działania „Południowa Warmia** [47], prowadzone są ekofestyny i działania edukacyjne w szkołach. W przestrzeni miasta pojawiły się także mobilne „płuca” Polskiego Alarmu Smogowego, które w prosty sposób unao-czniły mieszkańcom wagę problemu [48].

[47] Lokalna Grupa Działania Stowarzyszenie „Południowa Warmia”, O nas, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://poludniowawarmia.pl/o-nas/>

[48] Robert Waraksa, „Smogowe płuca ‘Zobacz czym oddychasz’ stanęły w Olsztynku!” [wpis ze zdjęciem na Facebooku], 04.02.2026, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=889169083709927&set=a.164309042862605>

Trzecim filarem stała się lokalna transformacja energetyczna. W 2024 roku **powołano Spółdzielnię Energetyczną Olsztynek**[49], zrzeszającą gminę i jej jednostki publiczne. Już na etapie tworzenia ruszyły inwestycje w OZE — m.in. instalacja fotowoltaiczna z magazynem energii na oczyszczalni ścieków. Projekt o mocy 388 kWp i magazynie 455 kWh obniża koszty energii oraz emisję CO₂ w infrastrukturze komunalnej.

Docelowo planowany jest rozwój instalacji OZE do ok. 1,2 MW, co ma umożliwić pokrycie znaczącej części potrzeb energetycznych gminnych instytucji.

CO BYŁO NAJTRUDNIEJSZE I CO NAM TO DAŁO?

Największym wyzwaniem okazały się nawyki i obawy mieszkańców — zwłaszcza dotyczące kosztów wymiany ogrzewania oraz formalności. Trudnością było również uporządkowanie danych o źródłach emisji i wdrożenie nowych procesów po stronie urzędu.

To doświadczenie pokazało, że skuteczna polityka ograniczania smogu wymaga równoczesnej pracy „miękkiej” (dialog, edukacja, doradztwo)[50] oraz „twardej” (dane, planowanie, inwestycje)[51]. Kluczowe okazały się diagnoza, rozmowa z mieszkańcami i budowanie partnerstw z lokalnymi instytucjami.

WNIOSKI DLA INNYCH

Model Olsztyńka jest szczególnie wartościowy dla małych i średnich gmin, które chcą połączyć czystsze powietrze z transformacją energetyczną. Pokazuje, że skuteczne działania mogą opierać się na:

- pełnej inwentaryzacji źródeł ciepła jako podstawie polityki antysmogowej,
- lokalnym systemie doradztwa i edukacji mieszkańców,
- powiązaniu polityki powietrza z bezpieczeństwem energetycznym,
- tworzeniu spółdzielni energetycznej dla infrastruktury publicznej,
- etapowej, długofalowej strategii zmian.

Olsztynek pokazuje, że nawet niewielka gmina może budować własny model transformacji energetycznej, który jednocześnie obniża koszty energii i poprawia warunki życia mieszkańców.

„Nie czekajmy na idealny moment — trzeba zacząć od diagnozy, działać etapami i mieć odwagę korygować kurs”.

Robert Waraksa

[49] Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Olsztynku, Spółdzielnia Energetyczna Olsztynek, opublikowano: 06.11.2024, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://bip.olsztynek.pl/3736-menu/spoldzielnia-energetyczna-olsztynek.html>

[50] EKOlshztynek (Gmina Olsztynek), EKOlshztynek – Ochrona Środowiska Olsztynek, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://eko.olsztynek.pl/>

[51] Biuletyn Informacji Publicznej Urzędu Miejskiego w Olsztynku, Program Ochrony Środowiska dla Gminy Olsztynek na lata 2019–2022 z perspektywą do roku 2026 (wraz z „Prognozą oddziaływania na środowisko”), opublikowano: 15.03.2019, [online], dostęp: 01.03.2026, dostępne w: <https://bip.olsztynek.pl/2843-menu/ochrona-srodowiska/plany-i-programy/program-ochrony-rodowiska-dla-gminy-olsztynek-na-lata-2019-2022-z-perspektyw-do-roku-2026.html>

SPÓŁDZIELNIA ENERGETYCZNA - JAK TO DZIAŁA?

Punkt wyjścia

W Olsztynku zmiany zaczęły się od logicznej obserwacji: **koszty prądu w gminnych instytucjach rosły szybciej niż budżet**. Zamiast co roku „łatać” wydatki, gmina postawiła na model, w którym część energii wytwarza samodzielnie i rozlicza wspólnie z własnymi jednostkami.

Kluczowa decyzja

Jednym z pierwszych kroków w procesie tworzenia spółdzielni energetycznej w gminie było zlecenie wykonania analizy energetycznej. Jej celem było określenie rzeczywistego zapotrzebowania na energię elektryczną podmiotów, które mają zostać członkami spółdzielni oraz sprawdzenie, czy możliwe jest pokrycie tego zapotrzebowania energią wytwarzaną z odnawialnych źródeł energii.

Na start wybrano wariant **tylko dla osób prawnych** (Gmina Olsztyniek, Gospodarka Komunalna Sp. z o.o. (z siedzibą w Olsztynku), Miejski Dom Kultury w Olsztynku, Gminne Centrum Zdrowia – Zespół Publicznych ZOZ w Olsztynku).

W ramach analizy **zebrano dane dotyczące zużycia energii** w obiektach komunalnych, takich jak budynki użyteczności publicznej czy infrastruktura techniczna gminy. Pozwoliło to określić, **ile energii jest zużywane w ciągu roku oraz w jakich godzinach zapotrzebowanie jest największe**. Na tej podstawie można dobrać **odpowiednią moc planowanej instalacji fotowoltaicznej**, tak aby w jak największym stopniu pokrywała potrzeby członków spółdzielni.

Analiza obejmuje również **wstępną ocenę możliwości budowy elektrowni fotowoltaicznej** oraz jej przyłączenia do sieci elektroenergetycznej. Sprawdzane są także **możliwości zmniejszenia zużycia energii** poprzez działania termomodernizacyjne w budynkach gminnych. Dodatkowo analiza może wskazać potencjał wykorzystania nowych technologii, takich jak **produkcja i magazynowanie energii** w postaci wodoru, co w przyszłości może pomóc w zagospodarowaniu nadwyżek energii.

Wyniki analizy energetycznej stanowiły podstawę do podjęcia decyzji o utworzeniu spółdzielni energetycznej oraz do przygotowania dalszych etapów projektu, w tym analiz technicznych i finansowych. Ten proces wiele samorządów może powtórzyć bez przewrotu organizacyjnego.

Co zrobiono przed pierwszą instalacją?

Rejestracja Spółdzielni Energetycznej Olsztynek okazała się wymagająca: długotrwała, żmudna i momentami nużąca. Wymagała przygotowania wielu dokumentów — od uchwały rady i statutu, przez wpis do KRS, po wybór organów — ale jest to dość jasna i prosta do powtórzenia ścieżka. Przydały się cierpliwość i konsekwencja, jednak ostatecznie wszystkie formalności udało się domknąć.

Gdzie najlepiej zacząć inwestycje?

Najlepsze pierwsze obiekty to takie, gdzie zużycie jest przewidywalne i wysokie: **oczyszczalnia, ujęcie wody, duża szkoła, obiekt komunalny**. Wtedy łatwiej dobrać moc instalacji i potem uczciwie pokazać efekt w złotówkach.

Olsztynek celuje w skalę, która pozwoli w dużej części zasiląć potrzeby członków energią z OZE.

Pierwsza instalacja fotowoltaiczna powstała przy stacji uzdatniania wody, a następnie spółka Gospodarka Komunalna pozyskała z Funduszy Europejskich Warmii i Mazur dotację na budowę większej instalacji fotowoltaicznej wraz z magazynem energii na terenie **oczyszczalni ścieków**. Inwestycja obejmuje farmę o mocy 388 kWp oraz magazyn energii o pojemności 455 kWh, a jej celem jest obniżenie kosztów energii i zwiększenie efektywności energetycznej obiektu.

Jak to tłumaczyć mieszkańcom?

W komunikacie trzymaj się najlepiej trzech liczb:

- ile gmina oszczędza (PLN)
- ile gmina produkuje (MWh)
- Ile obiektów obejmuje system

Co to ma wspólnego z jakością powietrza?

Korzyści z posiadania spółdzielni:

- **odciąża budżet** instytucji, więc łatwiej znaleźć środki na działania antysmogowe,
- **wzmacnia** zasadę „zaczynamy od siebie” — gmina, która pokazuje własną transformację w praktyce, ma większą wiarygodność, gdy prosi mieszkańców o zmianę ogrzewania i jednocześnie organizuje im wsparcie.

Spółdzielnia Energetyczna w Olsztynku udowadnia, że nawet mała gmina może korzystać z nowoczesnych rozwiązań do produkcji zielonej energii.

SZKOŁA
LIDERSTWA

Szkoła Liderstwa im. Zbigniewa Pełczyńskiego

Szkoła Liderstwa to instytucja dbająca o jakość życia publicznego w Polsce i wśród Polaków za granicami poprzez rozwijanie liderów i liderki. Od ponad 30 lat pracujemy na rzecz rozwoju świadomego, opartego na wartościach przywództwa.

Wynajdujemy i wspieramy liderów i liderki różnych obszarów życia publicznego: w organizacjach pozarządowych, instytucjach samorządu terytorialnego oraz w partiach i organizacjach politycznych. Wierzymy, że to właśnie osoby o zdolnościach przywódczych, pociągając za sobą innych, są motorem zmian.

Fundacja jest miejscem spotkania i dialogu. W naszych programach uczestniczą osoby z różnych opcji politycznych i społecznych. Konfrontacja z innym punktem widzenia jest jednym z podstawowych narzędzi Szkoły do budowania z jednej strony kultury dyskusji opartej na szacunku, z drugiej – świadomości własnego systemu wartości i wywodzącej się z niego tożsamości.

CLEAN
AIR
FUND

Clean Air Fund

Zanieczyszczenie powietrza stanowi największe zagrożenie dla zdrowia ludzkiego na całym świecie. Fundacja Clean Air Fund jest globalną organizacją filantropijną, która współpracuje z rządami, działaczami, naukowcami, fundatorami i przedsiębiorstwami, aby stworzyć świat, w którym każdy może oddychać czystym powietrzem.

Wprowadzamy ambitne zmiany od poziomu lokalnego po rządowy. Wspieramy działania ruchu na rzecz czystego powietrza poprzez:

- finansowanie i współpracę z organizacjami na całym świecie,
- angażowanie i wspieranie decydentów w działaniach na rzecz czystego powietrza oraz zbliżanie do siebie fundatorów, badaczy, decydentów politycznych, przedsiębiorców i działaczy, aby przyspieszyć działania związane z jakością powietrza.

Działamy również tam, gdzie potrzeby i potencjał oddziaływania są największe, w tym w Unii Europejskiej, Ganie, Indiach, Indonezji, Republice Południowej Afryki i Wielkiej Brytanii.

Smog to palący i śmiertelnie poważny problem. Nie ma gotowego przepisu jak sprostać tego typu wyzwaniom. Opisane "przypadki" mogą być jednak pozytywnymi inspiracjami pokazującymi jaką rolę mają świadome i odważne działania podejmowane przez liderki i liderów. To jest dźwignia zmiany.

Krzysztof Smolnicki

wrocławski lider antysmogowy, prezes Fundacji EkoRozwoju

Ponad 40 tysięcy osób rocznie umiera w Polsce z powodu zanieczyszczeń powietrza, a w gminie 10 tysięcy mieszkańców to około 50 zgonów w jednej kadencji. Książka pokazuje, jak 11 liderów z 9 województw zamienia hasło "zero kopciuchów w 2030 roku" w konkretny plan i cel.

Patryk Białas

ekspert transformacji energetycznej, katowicki radny

Nie będzie w Polsce czystego powietrza i „Czystego Powietrza” bez zaangażowania samorządów. Ich zaangażowanie jest niezbędne, gdyż są najbliżej mieszkańców, znają ich potrzeby i bolączki, a jednocześnie dysponują ogromnym autorytetem. Publikacja jest zbiorem najlepszych praktyk i swoistym poradnikiem „jak to zrobić”, żeby zrobić to dobrze.

Bartłomiej Orzeł

pełnomocnik premiera ds. Czystego Powietrza 2020-2022

Historie samorządowców - uczestników "Clean Air Now!" to inspirująca skarbnica dobrych praktyk i lekcji z wygranych bitew o czyste powietrze w gminach z całej Polski.

Marta Babicz

dyrektorka Departamentu Środków Zagranicznych NFOŚiGW

Bez zaangażowanego wójta, burmistrza lub prezydenta nawet najbardziej ambitne działania antysmogowe mogą utknąć. Ta publikacja przekonująco pokazuje, jak ważne jest lokalne przywództwo w działaniach na rzecz czystego powietrza.

Anna Dworakowska, współzałożycielka i dyrektorka wykonawcza Polskiego Alarmu Smogowego

organizator

wsparcie

patronat

